

Janusz Gręźlikowski

Dziekani w ustawodawstwie synodalnym diecezji wrocławskiej

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 52/1-2, 255-319

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. JANUSZ GREŻLIKOWSKI

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

DZIEKANI W USTAWODAWSTWIE SYNODALNYM DIECEZJI WŁOCŁAWSKIEJ

Treść: Wstęp. – 1. Urząd dziekana w powszechnym ustawodawstwie kościelnym – krótki rys historyczny. – 2. Synody wrocławskie na przestrzeni dziejów diecezji. – 3. Sieć dekanalna w diecezji wrocławskiej w aspekcie historycznym i jej znaczenie dla duszpasterstwa. – 4. Urząd dziekana w uchwałach synodów odbytych przed Soborem Trydenckim. – 5. Prawa, obowiązki i zadania dziekana w ustawodawstwie synodów potrydenckich. – 6. Urząd i posługa dziekana w synodach po Soborze Watykańskim II. – 6.1. Dziekan przedstawicielem biskupa diecezjalnego i jego władzy w terenie dekanatu. – 6.2. Dziekan kierownikiem i duszpasterzem kapłanów swego dekanatu. – 6.3. Urząd dziekana ośrodkiem duchowej i duszpasterskiej współpracy w dekanacie. – 6.4. Warunki skuteczności pracy dziekańskiej. – Zakończenie.

Wstęp

Znaczącą i ważną rolę w realizacji misji religijnej Kościoła i jego duchowego posłannictwa spełniało i spełnia ustawodawstwo partykularne poszczególnych regionów Kościoła stanowiące bogate echo powszechnego prawodawstwa Kościoła. Szczególnie wartkim źródłem wspomnianego ustawodawstwa partykularnego w dziejach Kościoła w Polsce, pozostawała – począwszy od XIII wieku – instytucja synodu: legackiego, prowincjonalnego i diecezjalnego. To właśnie tą drogą prawo ogólnokościelne znajdowało najskuteczniejszy dostęp do regulowania stosunków prawnych społeczności kościelnej, jak też do kształtowania postaw religijno-moralnych zarówno kapłanów, jak i wiernych. Prawodawca partykularny nadawał przy tym normom prawa synodalnego takie oblicze i wyraz, jakich domagały się warunki i potrzeby lokalne Ludu

Bożego. Stąd ustawodawstwo synodalne, inspirowane normami prawa powszechnego, rodzimą tradycją kanonistyczną oraz potrzebami lokalnymi, stanowiło zazwyczaj główny nurt prawa partykularnego w skali regionu (kraju), prowincji kościelnej (metropolii) czy diecezji. Uchwały synodów, nazywane statutami synodalnymi, regulując całość spraw życia kościelnego na danym obszarze administracyjnym stawały się coraz bardziej podstawowym punktem odniesienia zarówno dla duszpasterstwa, jak i administracji oraz sądownictwa kościelnego.

Odnosiło się to również do urzędu dziekana, którego funkcja, zadania i obowiązki wpisują się w posłannictwo, kolegialność w wykonywaniu posługi oraz wielość metod działania Kościoła. Wśród wielu osób i instytucji wspierających biskupa diecezjalnego w wykonywaniu pasterskiej posługi, szczególną rolę spełniał i spełnia dziekan, stojący na czele zespołu kilku sąsiednich parafii, złączonych ze sobą więzami regionalnymi i wspierających się wzajemnie w dziele pasterzowania, nauczania i uświęcania Ludu Bożego. Dziekani jako przedstawiciele prezbiterium Kościoła partykularnego należeli i należą do najbliższych i najbardziej zaufanych współpracowników biskupa diecezjalnego oraz stanowili i stanowią obecnie bardzo ważną rolę w strukturze tego Kościoła. Ich prawa, obowiązki, zadania i kompetencje określało i określa ustawodawstwo powszechne (kan. 553-555 KPK), ale także poszczególni biskupi w ramach stanowienia prawa partykularnego, przede wszystkim na synodach. Prawo to czyniło i czyni z dziekana „pomocnika biskupa diecezjalnego”, pośrednika między biskupem diecezjalnym i kurią biskupią, a duchowieństwem i wiernymi świeckimi dekanatu w określonych sprawach. Początkowo zadaniem dziekana było wprowadzanie uchwał synodalnych i rozporządzeń biskupa diecezjalnego w życie dekanatu i poszczególnych parafii, bycie „stróżem wiary, obyczajów oraz dyscypliny kościelnej”. Po Soborze Trydenckim urząd ten nabrał jeszcze większego znaczenia i nie ograniczał się tylko do zadań i funkcji kontrolnych i nadzorujących pracę kapłanów w dekanacie, ale także administracyjnych, mających na celu wspomaganie biskupa diecezjalnego w zarządzie i kierowaniu diecezją. Po Soborze Watykańskim II do obowiązków dziekana doszły jeszcze zadania duszpasterskie w dekanacie. Można zatem powiedzieć, że od osoby dziekana i wy-

pełnienia jego urzędu i posługi w dużym stopniu zależała i zależy obecnie realizacja misji i posłannictwa Kościoła.

Stąd warto omówić urząd dziekana w diecezji wrocławskiej w świetle ustawodawstwa synodalnego, tego dawnego, jakże bogatego w uchwały synodalne i tego aktualnie obowiązującego. Ukazać jego dawne prawa, obowiązki i zadania, relacje do biskupa diecezjalnego oraz duchowieństwa w dekanacie, jak też obecnie obowiązujące. Studium takie pozwoli ukazać ewolucję tego urzędu kościelnego, jak również przybliży obraz funkcjonowania tego urzędu w diecezji wrocławskiej na przestrzeni wieków działalności tego Kościoła partykularnego. Analiza wrocławskich statutów synodalnych pozwoli też ukazać w jaki sposób i poprzez jakie działania biskupi wrocławscy, kierując się postanowieniami prawa powszechnego, wprowadzali to prawo w życie diecezji, jak je przystosowywali do jej potrzeb oraz jakie stawiali przed dziekanami wymagania, jakie nadawali prawa, jak określali zadania i obowiązki.

1. Urząd dziekana w powszechnym ustawodawstwie kościelnym – krótki rys historyczny

Można powiedzieć, że historia urzędu dziekańskiego sięga początków Kościoła. Pierwotne gminy chrześcijańskie organizowane w ośrodkach miejskich skupione były wokół następców apostołów – biskupów, przy których zawsze spotykamy grona kapłanów i diakonów. Kiedy Kościół zaczął się rozszerzać na prowincję, powstawała konieczność zapewnienia opieki duszpasterskiej wiernym mieszkającym poza miastem biskupim. Wysyłano więc tam prezbiterów, którzy z czasem zamieszkali przy swoich wiernych, dając początek parafiom wiejskim. Liczni autorzy przyjmują, że to właśnie ta sytuacja stworzyła potrzebę powołania w Kościele takich współpracowników biskupa, którzy by przejęli w diecezji troskę o rozwój życia religijnego, a zwłaszcza opiekę nad prezbiterami prowadzącymi duszpasterstwo na prowincji¹. W ten sposób pojawiła się w Kościele grupa mężów kościelnych, których wkrótce nazwano *chorepiscopi* – biskupi wiejscy. Trudno dziś ustalić jaka była wtedy ich pozycja, czy wszyscy mieli sakrę biskupią, jedno jest pewne,

---

¹ Zob. M. P r z y b y ł k o, *Urząd dziekana w rozwoju historycznym*, Prawo Kanoniczne 3(1960) nr 3-4, s. 195-272.

że stanowili oni grupę pomocników biskupa, na podobieństwo dzisiejszych dziekanów².

Chorepiskopów spotykamy głównie w Kościele Wschodnim, aczkolwiek także sporadycznie w Kościele Zachodnim. W dalszym rozwoju historii Kościoła funkcja ta zanika całkowicie, a pojawia się coraz częściej funkcja *archidiakona*, co łączyło się z podziałem diecezji na archidiakonaty. Rola archidiakonów zaczęła wzrastać w Kościele do tego stopnia, że w pewnym momencie (XI wiek) groziła stworzeniem, w ramach diecezji, całkowicie niezależnych jednostek administracyjnych. Stąd biskupi zaczęli coraz częściej kontaktować się z tymi prezbiterami, którzy prowadzili duszpasterstwo w większych i mających najczęściej długą już historię ośrodkach życia religijnego. Tych kapłanów niebawem nazwano *archiprezbiterami* i odgrywali oni pewną rolę również w obrębie archidiakonatu. Z czasem – poczynając od wieku XIII – biskupi zaczęli wysyłać ich jako swoich zastępców. Nazywano ich *vicari foranei* – wikariusze zewnętrzni³. Oni to dali początek urzędowi dzisiejszego dziekana.

Dekanaty jako okręgi diecezjalne pojawiły się na terytorium dzisiejszej Francji już około VII wieku. Ostatecznie ich powstanie i uformowanie się przypada w Europie Zachodniej na IX-XI wiek i było spowodowane rozwojem życia religijnego z dala od ośrodków macierzystych. Niewydolność administracyjno-duszpasterska podziału diecezji na archidiakonaty z archidiakonem na czele spowodowała upowszechnienie podziału archidiakonatów na dekanaty, co odpowiadało założeniom ówczesnej administracji feudalnej, upodabniając administrację kościelną do administracji państwowej⁴. Urząd dziekana po raz pierwszy wprowadzono w państwie Franków w związku z podziałem diecezji na dekanaty. Zadaniem tego urzędu było nadzorowanie duszpasterstwa poza miastem biskupim, wizytowanie podległych mu kościołów i kaplic oraz duchowieństwa,

---

² E. Sztąfrowski, *Funkcje dziekana w świetle prawa posoborowego*, Kielecki Przegląd Diecezjalny 6(1981) s. 265; Por. J. Gręźlikowski, *Funkcje i zadania dziekana w świetle przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Kronika Diecezji Włocławskiej 72(1989) nr 8-9, s. 207-208.

³ E. Sztąfrowski, *Funkcje dziekana...*, s. 256-266; Zob. F. Bączkiewicz, J. Baron, W. Stawinoga, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, Opole 1957, t. I, s. 571.

⁴ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II, *Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, Olsztyn 1986, s. 284-285.

składanie sprawozdań swojemu biskupowi. Z czasem dziekan zwoływał kongregacje dekanalne, powiadamiał biskupa o ważniejszych wydarzeniach życia dekanalnego, brał udział w synodzie diecezjalnym, a nawet sprawował sądownictwo w sprawach mniejszej wagi⁵.

Odzwierciedleniem historii urzędu dziekańskiego jest używana do dnia dzisiejszego terminologia. Mianowicie obok terminu *dziekan* – *decanus*, używa się także innych nazw, takich jak: *wikariusz zewnętrzny* – *vicarius foraneus* i *archiprezbiter*⁶. Przyjmuje się, że organizacja dekanalna w diecezjach polskich powstała w drugiej połowie XII wieku, a upowszechnienie jej dokonało się w XIII i XIV wieku⁷. W ciągu XV i pierwszej połowie XVI wieku ograniczono w całej Polsce władzę dziekanów na rzecz archidiakonów, a jeszcze bardziej oficjałów oraz zmniejszono ich liczbę. Dopiero w okresie postępującej w kraju reformacji episkopat uprzytomnił sobie rolę i znaczenie dziekanów w terenie i odrodził instytucję dziekanatu⁸.

Na rolę struktur dekanalnych w organizacji diecezjalnej zwracał uwagę Sobór Trydencki⁹. Miały one wraz z urzędem dziekana wydatnie wpłynąć na odnowę duszpasterstwa, jak również podniesienie karności kościelnej duchowieństwa. Stąd Kongregacja Soboru w roku 1593 określiła szczegółowe zadania dziekanów, przyznając im ważne miejsce w administracji diecezjalnej¹⁰. W okresie potrydenckim dekanaty te awansowały do roli najważniejszego ogniwa pośredniego pomiędzy biskupem i centralnymi urzędami diecezji a parafiami¹¹. Wzrost ich roli i znaczenia był związany z dążeniem

⁵ Tamże, s. 285; Zob. E. P r z e k o p, *Archiprezbiter*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. I, Lublin 1985, kol. 875-876.

⁶ Por. kan. 553-555 KPK.

⁷ W. P a d a c z, *Prawa i obowiązki dziekana w polskim ustawodawstwie synodalnym*, *Ateneum Kapłańskie* 40(1937) s. 285-286.

⁸ W. G ó r a l s k i, *Synod prowincjonalny warszawski z 1561 r.*, *Prawo Kanoniczne* 28(1985) nr 3-4, s. 215-215.

⁹ Conc. Trid., sess. XIV, c. 9 de ref., sess. XXIV, c. 13 de ref.

¹⁰ B. K u m o r, *Dzieje ustroju kościelnego w Polsce*, [w:] *Historia Kościoła w Polsce* (pod red. B. K u m o r a i Z. O b e r t y Ń s k i e g o) t. I, cz. 2, Poznań-Warszawa 1974, s. 249; Zob. W. G ó r a l s k i, *Kongregacje dekanalne w ustawodawstwie synodalnym diecezji płockiej w okresie potrydenckim*, [w:] *Kościół i Prawo*, t. VII, Lublin 1990, s. 53.

¹¹ J. K ł o c z o w s k i, *Uwagi wstępne. Chrześcijaństwo polskie XVI-XVIII wieku*, [w:] *Kościół w Polsce*, pr. zb. pod. red. J. K ł o c z o w s k i e g o, t. II, Kraków 1970, s. 92.

do usprawnienia administracji diecezjalnej¹². Należy jednak zauważyć, że po Tridentinum¹³ dziekan nie sprawował już czynności jurysdykcyjnych, jednakże dzięki Karolowi Boromeuszowi, arcybiskupowi Mediolanu, nazwano go wikariuszem okręgowym (*vicarius foraneus*), dla podkreślenia, że pełni on funkcję pomocniczą poza siedzibą biskupa i w odróżnieniu od wikariusza generalnego, urzędującego przy biskupie¹⁴.

Na siedziby dekanatów wybierano zwykle parafie ważniejsze, z początku po grodach. Na czele dekanatów stali dziekani (*decani*), nazywani także dziekanami wiejskimi (*rurales*) albo foralnymi (*forales, foranei*). Jak dekanaty stanowiły mniejsze okręgi i jednocześnie urzędy diecezjalne, tak samo dziekani należeli do niższych funkcjonariuszy biskupich. Podlegali oni nie tylko biskupom, ale również ich wyższym urzędnikom: archidiakonom i oficjałom oraz przez nich bywali wizytowani¹⁵.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. w kan. 217 nakładał na biskupa diecezjalnego obowiązek podzielenia terytorium diecezji na okręgi złożone z kilku parafii, zwane wikariatami zewnętrznymi, dekanatami, archiprezbiteratami. Nie określał ile parafii miało stanowić dekanat, ani też nie podawał formalnej definicji urzędu dziekańskiego, zaznaczając jedynie ogólnie, że dziekan oznacza kapłana, który stoi na czele dekanatu¹⁶. Zarządzał natomiast, iż na ten urząd biskup powinien wybrać kapłana, którego uzna za godnego spośród proboszczów dekanatu. Dziekan mógł być swobodnie usunięty z urzędu przez biskupa diecezjalnego¹⁷. Jeżeli chodzi o uprawnienia, to dawne prawo odwoływało się na pierwszym miejscu do postanowień synodu prowincjalnego i diecezjalnego oraz do zarządzeń biskupa diecezjalnego¹⁸. Podawało jednocześnie ogól-

---

¹² S. L i t a k, *Kościół w Polsce w okresie reformacji i odnowy potrydenckiej*, [w:] *Historia Kościoła*, pod red. H. T u c h l e i C. A. B o u m a n, t. III, Warszawa 1986, s. 386.

¹³ Conc. Trid., sess. XXIV, c. 3, 20 de ref.

¹⁴ T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II...*, t. II, s. 285; Zob. W. G ó r a l s k i, *Reforma trydencka w diecezji i prowincji kościelnej mediolańskiej w świetle pierwszych synodów kard. Karola Boromeusza*, Lublin 1988, s. 65-66.

¹⁵ J. G r ę ż l i k o w s k i, *Recepcja reformy trydenckiej diecezji włocławskiej w świetle ustawodawstwa synodalnego*, Włocławek 2000, s. 115-116.

¹⁶ Por. kan. 445 KPK z 1917 r.

¹⁷ Por. kan. 447 KPK z 1917 r.

¹⁸ Por. kan. 447 § 1 KPK z 1917 r.

ne uprawnienia i obowiązki dziekana, które sprowadzały się przede wszystkim do czuwania, inwigilowania i sprawdzania:

- czy duchowni jego dekanatu prowadzili życie zgodne z przepisami prawa i wypełniali należycie swoje obowiązki;
- czy wykonywali polecenia i zalecenia biskupa wydawane w czasie wizytacji kanonicznej;
- czy zachowywali przepisy i wskazania co do sprawowania sakramentów, szczególnie Eucharystii i jej przechowywania;
- czy podejmowali starania o piękno i czystość kościołów, sprzętu liturgicznego i troszczyli się o budynki parafialne;
- czy sprawowali święte czynności liturgiczne z zachowaniem przepisów liturgicznych;
- czy należycie zarządzali dobrami kościelnymi oraz czy prawidłowo prowadzili i przechowywali księgi parafialne.

W celu lepszego sprawdzania realizacji tych obowiązków przez proboszczów, dziekan miał prawo wizytowania parafii swego dekanatu¹⁹. Jednocześnie prawodawca nakładał na dziekana obowiązek świadczenia pomocy kapłanowi ciężko choremu i troski o to, by nie był pozbawiony duchowej pociechy i koniecznych środków materialnych, jak również stosownego pogrzebu w wypadku śmierci. Miał też obowiązek czuwać, aby podczas choroby i śmierci kapłana nie zginęły lub nie zostały zabrane księgi kościelne, dokumenty, sprzęt liturgiczny oraz inne rzeczy należące do Kościoła²⁰. Nadto do obowiązków dziekana należało: odbywanie konferencji dekanalnych, rezydencja oraz przedstawianie biskupowi sprawozdań z życia i działalności jego dekanatu²¹.

Nowe, pogłębione spojrzenie na urząd dziekana i jego posługę przyniosły uchwały Soboru Watykańskiego II. Obowiązki i zadania dziekana zostały rozszerzone i ubogacone nowymi elementami, których wymagała potrzeba czasu i misja Kościoła. Przewodnią myślą Vaticanum II było, aby dziekan spełniał nie tylko określone funkcje administracyjne i kontrolne, ale aby jego rolą było prowadzenie duszpasterstwa i apostołatu w ramach dekanatu²².

¹⁹ Por. kan. 447 § 2 KPK z 1917 r.

²⁰ Por. kan. 447 § 3 KPK z 1917 r.

²¹ J. Gręziłowski, *Funkcje i zadania dziekana w świetle przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego...*, s. 208-209.

²² DB nr 29.

Te ogólne stwierdzenia soborowe otrzymały bardziej konkretny kształt w licznych dokumentach prawodawstwa posoborowego. Warto tu przytoczyć wydaną przez Kongregację Biskupów instrukcję na temat pasterskiej posługi biskupów w diecezji, w której dziekan nazwany został współpracownikiem biskupa diecezjalnego²³. W instrukcji czytamy: *należy przywiązywać wielkie znaczenie do funkcji dziekana, którą trzeba uznać za funkcję duszpasterską, a nie tylko prawną, administracyjną i ponadparafialną. Na dziekana bowiem ciąży nie tylko obowiązek czuwania, ale jednocześnie obowiązek prawdziwej troski apostołskie, ażeby rozwijało się życie lokalnego prezbiterium i potęgowała w ramach dekanatu wspólnie podejmowana działalność duszpasterska*²⁴. Instrukcja poruszała sprawę określonych wymagań dla kandydata na urząd dziekana, zwracając szczególną uwagę ażeby pełnił funkcje duszpasterskie w dekanacie, zamieszkiwał na jego terenie, cieszył się uznaniem i autorytetem wśród duchowieństwa i wiernych z racji swej wiedzy, roztropności, pobożności i apostołskiej gorliwości oraz aby był zdolny do spotęgowania i pokierowania działalnością duszpasterską na powierzonym mu terenie²⁵. Instrukcja zalecała biskupom opracowanie w diecezjach statutów dziekańskich, które szczegółowo określałyby prawa, obowiązki i zadania dziekanów. Dostrzegała w urzędzie dziekańskim dwie grupy czynności: prowadzenie duszpasterstwa o charakterze ponadparafialnym i wykonywanie pewnych funkcji o charakterze administracyjnym²⁶.

Można powiedzieć, że powyższa instrukcja nakreśliła posoborowy obraz urzędu dziekańskiego. Tym samym dała pewne ukierunkowanie dla zadań i obowiązków dziekańskich, koncentrując je wokół życia religijnego i duszpasterskiego w dekanacie oraz wokół pewnych czynności administracyjno-nadzorujących. Działalność i posługa dziekana w myśl instrukcji miała doprowadzić do tego, by pod jego przewodnictwem wszyscy kapłani dekanatu zaangażowani w duszpasterstwo podjęli zgodną współpracę, której owocem będzie ożywienie życia religijnego i duszpasterskiego. Wytoczyła

---

²³ Kongregacja Biskupów, *Instrukcja na temat pasterskiej posługi biskupów*, [w:] *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*, t. VI, Warszawa 1975, s. 263.

²⁴ Tamże, s. 265.

²⁵ Tamże, s. 265-266.

²⁶ Tamże, s. 267.

ona nowy kierunek zadań dziekana, a mianowicie stawiała prymat zadań duszpasterskich dziekana w dekanacie. Oczywiście podkreślała ważność wykonywania pewnych czynności administracyjnych, ale podkreślając ważność zadań duszpasterskich.

Tak wypracowany i określony przez prawo soborowe i posoborowe urząd dziekana został wprowadzony do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. (kan. 553-555) i stał się obowiązującym prawem. Określając prawa i obowiązki dziekana prawodawca kościelny odwołuje się wyraźnie do prawa partykularnego i jemu zleca szczegółowe wypracowanie przepisów prawnych odnośnie uprawnień, zadań i obowiązków urzędu dziekańskiego. Omawiając zatem ten urząd należy zawsze mieć na uwadze normy prawa powszechnego, jak i partykularnego, które w poszczególnych diecezjach mogą być nieco inne. Aktem prawnym w poszczególnych diecezjach, który określa prawa, obowiązki i funkcje dziekana są uchwały synodu diecezjalnego oraz statuty dziekańskie, które wydają biskupi diecezjalni celem uszczegółowienia i sprecyzowania zadań dziekanów, jak też ubogacenia ich nowymi elementami i impulsami, oczywiście w zgodzie z normami prawa powszechnego. Tym samym prawodawca diecezjalny pogłębia i rozszerza zadania dziekanów, wskazując nie tylko na funkcje kontrolne, administracyjne, ale także na zadania ubogacające, kształtujące i rozwijające życie religijne i duszpasterskie w diecezji.

2. Synody wrocławskie na przestrzeni dziejów diecezji

Urząd dziekana, jego prawa, zadania i obowiązki prawie zawsze określali biskupi na zwoływanych przez siebie synodach diecezjalnych. W uchwałach synodalnych znajdujemy wiele postanowień na temat sieci dekanalnej w diecezji, liczby i nazwy dekanatów, przynależności poszczególnych parafii do dekanatów oraz obowiązków dziekanów. Dlatego analiza uchwał synodalnych pod kątem praw, obowiązków i zadań dziekanów stanowi interesujące i ubogacające studium historyczno-prawne. Ażeby tego dokonać z perspektywy diecezji wrocławskiej, należy najpierw poznać ustawodawstwo synodalne tej diecezji, jego kształt i poszczególne synody.

Mówiąc o synodach wrocławskich na przestrzeni dziejów diecezji należy najpierw zauważyć, że aktywność i działalność synodalna jest zakorzeniona w samej naturze Kościoła i poprzez swoją doniosłość jest jednym z nieodłącznych czynników jego egzystencji

według której Kościół żył i odnawiał się od swoich początków, poprzez całe wieki, aż do dnia dzisiejszego. Instytucja synodu diecezjalnego posiada swoją bogatą historię, która sięga swymi początkami IV wieku. Zwoływanie synodów diecezjalnych co roku polecił biskupom – pod karą suspensy – Sobór Laterański IV (1215),²⁷ Nakaz ten został ponowiony przez Sobór Trydencki (1545-1563)²⁸, który zlecił Kurii Rzymskiej czuwanie nad jego realizacją. Jak potwierdziła praktyka kościelna, nakaz wprowadzony poprzez normę prawa powszechnego pozostał w dużej mierze iluzoryczny, bowiem w rzeczywistości norma ta nie była przestrzegana.²⁹ Odnosiło się to również do częstotliwości odbywania synodów diecezjalnych w Polsce, w tym także w diecezji włocławskiej.³⁰ Pomimo to częstotliwość corocznego zwoływania synodów diecezjalnych została zniesiona dopiero w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r., który obciążając w sumieniu biskupów, nakazywał zwoływanie synodów diecezjalnych przynajmniej co dziesięć lat.³¹

Powstanie odrodzonego państwa w roku 1918 zbiega się z promulgacją Kodeksu Prawa Kanonicznego. Dzięki tej zbieżności następuje nie tylko wznowienie aktywności synodalnej Kościoła w Polsce, lecz także jej wzrost w okresie dwudziestu lat. Świadczy o tym fakt, iż do wybuchu drugiej wojny światowej w 1939 r. zostało odprawionych 14 synodów diecezjalnych, jeden synod prowincjalny

²⁷ c. 25, x, v, 1. Zob. W. G ó r a l s k i, *Instytucja synodu w Kodeksie Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, *Prawo Kanoniczne* 31(1988) nr 3-4, s. 35.

²⁸ Instytucja synodów miała stanowić ważne i decydujące narzędzie wprowadzania reformy Kościoła. W myśl postanowień trydenckich synody prowincjalne miały być zwoływane co trzy lata, diecezjalne zaś co roku. Zob. *Conc. Trid., sess. XXIV, c. 2 de ref.*

²⁹ F. B ą c z k o w i c z, J. B a r o n, W. S t a w i n o g a, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa...*, t. I, s. 482-483.

³⁰ W Polsce, podobnie jak w innych krajach, wytyczony przez Sobór Trydencki okres odbywania synodów diecezjalnych natrafiał na szereg przeszkód, głównie zewnętrznych. Bogata tradycja synodalna polska, rozwinięta przede wszystkim w okresie średniowiecza (około 327 synodów diecezjalnych i prowincjalnych) została przerwana na okres trwający ponad sto lat z powodu politycznego rozbioru państwa polskiego. Zob. M. S t a s i a k, *Charakterystyka synodów diecezjalnych w Polsce*, [w:] *Historia et Ius. Księga Pamiątkowa ku czci ks. prof. Henryka Karbownika* (red. A. D ę b i ń s k i, G. G ó r s k i), Lublin 1998, s. 437.

³¹ Kan. 356 § 1 KPK z 1917 r. Podczas I Soboru Watykańskiego był projekt, aby synody diecezjalne zwoływać przynajmniej co 3-5 lat. Jednak norma ta okazała się zbyt uciążliwa. Zob. E. S z t a f r o w s k i, *Instytucja synodu diecezjalnego przed Soborem Watykańskim II*, *Prawo Kanoniczne* 31(1988) nr 3-4, s. 25.

w Wilnie oraz jeden synod plenarny w Częstochowie w 1936 r.³² W okresie powojennym, aż do zamknięcia obrad Soboru Watykańskiego II biskupi polscy odbyli 19 synodów diecezjalnych. Przygotowania do kolejnych synodów zostały zawieszono z racji zapowiedzi zwołania Soboru Watykańskiego II.³³

Przede wszystkim dzieło Vaticanum II oraz promulgacja Kodeksu Prawa Kanonicznego przez papieża Jana Pawła II w 1983 r., stanowiąc fundamentalne wydarzenie kościelne, rzutują w zasadniczy sposób na aktywność synodalną Kościoła w Polsce. W kilkudziesięciu diecezjach odbyły się i odbywają synody diecezjalne. W kilku diecezjach trwają prace przygotowawcze do synodów diecezjalnych, niektóre z diecezji, w tym diecezja wrocławska, odbyły dwukrotnie synod, w innych diecezjach, w związku z zakończonym w 1999 r. II Synodem Plenarnym, dostrzega się zamiar zwołania synodów diecezjalnych.

Punktem wyjścia w dociekaniach badawczych nad ustawodawstwem synodalnym diecezji wrocławskiej, podobnie zresztą jak i innych diecezji, jest ustalenie samej chronologii synodów z uwzględnieniem dat i miejscowości, w których odbyły się oraz biskupów, którzy je odbyli. Chodzi przy tym – oczywiście – nie tylko o synody, których uchwały zachowały się, lecz także o te synody, które de facto odbyły się, choćby ich materiał ustawodawczy nie był uchwytny w dostępnych przekazach źródłowych.

Na mocy wskazań powszechnego prawa kościelnego oraz postanowienia synodu prowincjalnego kaliskiego z 1406 r., ponawianego przez następne synody prowincjalne, synody diecezjalne w Polsce miały się odbywać corocznie, za wyjątkiem tego roku, w którym powinien obradować synod metropolii gnieźnieńskiej, wypadający co trzy lata. Praktykę tę zalecił także Sobór Trydencki³⁴. W praktyce jednak nie zawsze stosowano się do tej dyspozycji, zarówno gdy chodzi o synody prowincjalne, jak i diecezjalne. Na synodzie prowincjalnym piotrkowskim w 1589 r. próbowano nawet rozluź-

---

³² J. D u d z i a k, *Inspiracje kulturowe polskich synodów diecezjalnych okresu międzywojennego*, [w:] *Chrześcijaństwo a kultura polska. V Kongres Teologów Polskich, Lublin 14-16 IX 1983*, Lublin 1988, s. 188.

³³ W. Ó j c i k, *Ze studiów nad synodami polskimi*, Lublin 1982, s. 219-225. Podaje on wykaz 25 synodów odbytych od roku 1922 do 1968.

³⁴ Conc. Trid., sess. XXIV, c. 2 de ref.; Zob. J. G r ę ź l i k o w s k i, *Recepcja reformy trydenckiej...*, s. 28.

nić obowiązek częstego odbywania synodów wyznaczając prowincjalnym częstotliwość ich zwoływania co sześć lat, diecezjalnym zaś co trzy lata. Lecz i tego rodzaju norma nie była w praktyce przestrzegana, synody bowiem odbywały się – z reguły – jeszcze rzadziej, odnosiło się to także do diecezji wrocławskiej³⁵.

Spośród synodów diecezji wrocławskiej jedne, zwane generalnymi, dotyczyły całego biskupstwa i obradowały przeważnie we Wrocławku, drugie były zwoływane dla poszczególnych części diecezji, to jest Kujaw lub Pomorza, i nazywane były okręgowymi, wreszcie inne – dla pojedynczych dekanatów, szczególnie religijnie i moralnie zaniedbanych. Z tych ostatnich znamy tylko synody dekanatu kruszwickiego z lat 1537 i 1551. Do połowy XVI wieku przypuszczalnie odbywały się w tej diecezji także synody dla poszczególnych archidiaconatów (wrocławskiego, kruszwickiego i pomorskiego), zwoływane powagą samych archidiaconów³⁶. Synody przewidziane dla części kujawskiej diecezji przeprowadzano najczęściej we Wrocławku i Raciążku, a dla pomorskiej – w Gdańsku i Subkowach k. Tczewa. Wrocławek i Gdańsk były głównymi miastami ówczesnej diecezji wrocławskiej, a Raciążek i Subkowy – majątkami diecezji, posiadającymi większe rezydencje biskupie. We Wrocławku miejscem odbywania obrad synodalnych była katedra, w Raciążku kościół prepozyturalny, w Subkowach kościół parafialny, a w Gdańsku najczęściej klasztory dominikanów³⁷.

Zachowane statuty synodów wrocławskich są najstarszymi z takich w Polsce. Zdanie to wygłosił o nich w roku 1904 bardzo zasłużony historyk diecezji wrocławskiej ks. Stanisław Chodyński, który za najstarszy uważał synod przeprowadzony w 1233 r. w Inowrocławiu dla części kujawskiej diecezji. Wypowiedź tę trzeba

---

³⁵ Zob. A. P e t r a n i, *Kanonistyka*, [w:] *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. I, *Średniowiecze*, Lublin 1974, s. 383; I. S u b e r a, *Synody prowincjalne arcybiskupów gnieźnieńskich. Wybór tekstów ze Zbioru Jana Wężyka z roku 1761*, Warszawa 1981, s. 19-21.

³⁶ Diecezja wrocławska podzielona była na trzy archidiaconaty: wrocławski, kruszwicki i pomorski. Były to największe urzędy i jednostki terytorialne ówczesnej administracji kościelnej, na jakie dzieliły się diecezje polskie XVI wieku. Na ich czele stali archidiaconi, którzy prowadzili własną kancelarię i spełniali funkcje wizytacyjne oraz administracyjno-sądowe. Zob. B. K u m o r, *Archidiaconat*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. I, Lublin 1985, kol. 869-873; T. S i l n i c k i, *Z dziejów Kościoła w Polsce. Studia i szkice historyczne*, Warszawa 1960, s. 260-261; S. L i b r o w s k i, *Synody diecezji wrocławskiej*, Kronika Diecezji Wrocławskiej 50(1967) nr 3, s. 85.

³⁷ Tamże, s. 85.

dziś wzmocnić, kiedy to udało się zmarłemu w listopadzie 2002 r. ks. prof. Stanisławowi Librowskiemu odkryć część akt jeszcze starszego od niego synodu odbytego w roku 1227 w Subkowach dla pomorskiej części diecezji³⁸.

Ustalenie chronologii synodów włocławskich, jak zresztą i w innych diecezjach, jest trudne i często nie zawsze możliwe. Wynika to z faktu, iż synod nie posiadał własnej kancelarii, a w następstwie tego również swego archiwum. Plan i treść obrad synodalnych przygotowywała najczęściej kancelaria biskupia, rzadka tylko konsystorska. Kanclerz, względnie notariusz biskupi bywał zwykle mianowany przez ordynariusza sekretarzem synodu i to on potem wpisywał jego uchwały do akt działalności biskupów. Niestety nie wszystkie one zostały tam wciągnięte i dlatego dla wielkiej liczby synodów, a przed roku 1402, za wyjątkiem fragmentów z lat 1227 i 1233 r., zostały w całości zagubione. Pewna tylko ich liczba może znajdować się w Archiwum Watykańskim, przesyłana tam do aprobaty albo wiadomości kongregacji Stolicy Apostolskiej³⁹.

Pierwszy wykaz synodów diecezji włocławskiej znajdujemy w zbiorze synodów włocławskich, który został wydany w 1756 r. w Warszawie staraniem biskupa Antoniego Sebastiana Dembowskiego, pt. *Statuta episcopatum Cujaviensis*⁴⁰. Synodyk ten, który zaginął w czasie II wojny światowej, podawał w miarę pełny – jak twierdził ks. prof. Stanisław Librowski – znany wtedy katalog synodów włocławskich⁴¹. Jak wykaz ten wyglądał, ile zawierał synodów, które uwzględnił, a które nie, trudno jest dziś określić, gdyż nie znamy jego treści.

Katalog synodów diecezji włocławskiej podał w sposób dość wyczerpujący i pełny ks. Zenon Chodyński, bliźniaczy brat wspomnianego Stanisława, który ex professo zajmował się synodami włocławskimi, w swoim monumentalnym opracowaniu *Statuta sy-*

³⁸ Tamże, s. 87.

³⁹ S. Librowski, *Sprawa rzekomych synodów diecezji włocławskiej po 1641 roku*, Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne 2(1961) z. 1-2 s. 347.

⁴⁰ S. Librowski, *Synody diecezji włocławskiej...*, s. 91; J. Koceniak, *Antoni Sebastian Dembowski biskup Włocławski i Pomorski, sylwetka z czasów saskich*, Warszawa 1953, s. 32-35.

⁴¹ W roku 1754 biskup Antoni Sebastian Dembowski zamierzał dać swemu zbiorowi tytuł *Synodicum Vladislaviensis dioecesis*, potem jednak zmienił swoją decyzję co do nazwy zbioru synodów włocławskich. Zob. S. Librowski, *Synody diecezji włocławskiej...*, s. 91.

nodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae wydany w Warszawie w 1890 r., które ukazało się w trzy lata po jego śmierci⁴². Jego badaniom i pracy źródłowej diecezja włocławska zawdzięcza, jako jedna z pierwszych w Polsce, zbiór swoich statutów synodalnych. Spis ten obejmował 46 synodów generalnych i okręgowych⁴³, a w zbiorze tym ks. Zenon Chodyński ogłosił w całości lub we fragmentach 28 następujących uchwał synodalnych, które zachowały się do jego czasów⁴⁴: synodu częstkowego biskupa Michała z 1233 r.⁴⁵, diecezjalnego biskupa Mikołaja z Kurowa z 1402 r.,⁴⁶ diecezjalnego biskupa Jana Kropidły z 1418 r.⁴⁷, diecezjalnego biskupa Jana Pelli z 1427 r.⁴⁸, diecezjalnego biskupa Zbigniewa z Oleśnicy z roku 1477⁴⁹, częstkowego biskupa Piotra z Bnina z 1487 r.⁵⁰, diecezjalnego i częstkowego biskupa Macieja z Drzewicy z tego samego 1516 r.⁵¹, diecezjalnego biskupa Łukasza z Górki z 1539 r.⁵², dwóch synodów diecezjalnych biskupa Stanisława Karnkowskiego z 1568⁵³

⁴² J. Grę ż l i k o w s k i, *Recepcja reformy trydenckiej...*, s. 176.

⁴³ Zob. Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae*, Varsaviae 1890, s. 1-267.

⁴⁴ Tamże, s. XVI-XXXVI.

⁴⁵ *In synodo Michaelis Episcopi anno 1233*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 1.

⁴⁶ *Statuta synodalia Nicolai Kurowski episcopi anno 1402*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 1-9.

⁴⁷ *Acta synodi anno 1418*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 9-13.

⁴⁸ *Synodus Radziejoviae per Johannem episcopum anno 1427 celebrata*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 13-15.

⁴⁹ *Statuta dioecesana Sbignei episcopi anno 1477*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 15-21.

⁵⁰ *Ordinationes sub regimine Petri de Bnin, episcopi anno 1487 editae*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 22-27.

⁵¹ *Synodus dioecesana Wladislaviae die 21 sept. 1516 a. Celebrata. Matthias Drevious Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopus Wladislaviensis*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 28-34; *In synodo dioecesana Gedani A. D. 1516 ultima oct. Celebrata mandatum sive decretum Matthiae Drzewicki [...]*, Tamże, s. 34-36.

⁵² *In synodo anno 1539 cautio Lucae de Górka episcopi [...]*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 36-37.

⁵³ *Acta synodi dioecesanae Wladislaviae anno 1568 per Stanislaum Karnkowski episcopum celebratae [...]*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 38-79.

i 1579 r.⁵⁴, siedmiu synodów biskupa Hieronima Rozrażewskiego – czterech częstkowych z 1585⁵⁵, 1589⁵⁶, 1590⁵⁷ i 1598 r.⁵⁸ oraz trzech diecezjalnych z 1586⁵⁹, 1589⁶⁰ i 1590 r.⁶¹, diecezjalnego biskupa Wojciecha Baranowskiego z 1607 r.⁶², diecezjalnych biskupa Wawrzyńca Gembickiego z 1612⁶³ i 1613 r.⁶⁴ oraz częstkowego z 1614 r.⁶⁵, dwóch częstkowych biskupa Pawła Wołuckiego z 1617⁶⁶

⁵⁴ *Secunda synodus dioeciesana Stanislai Karnowski Wladislaviae Anno Domini 1579 celebrata*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 80-86.

⁵⁵ *Acta synodi ruralium decanatum Pomeraniae ex mandato [...] Hieronimi ep. Wladislavien. Et Pomeraniae [...] anno 1585 Gedani celebratae*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 87-94.

⁵⁶ *Synodus sive Congregatio Archidiaconatus Pomeraniae Sobcoviae in parochali ecclesia Anno Domini MDLXXXIX [...] celebrata*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 121-126.

⁵⁷ *In Sobcoviensi synodo Anno Domini 1590 decreta [...]*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 142.

⁵⁸ *Acta processus et decreta Congregationis Archidiaconatus Pomeraniae [...] Hieronimus Comes a Rozrażów [...] in ecclesia parochali Sobcoviensi Anno Domini 1598 [...] celebravit*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 143-151.

⁵⁹ *Acta et Constitutiones Synodi Dioeciesanae Wladislaviensis (prymae) habite et celebratae*, A. D. 1586, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 95-121.

⁶⁰ *Acta et Constitutiones synodi secunda dioeciesanae Wladislaviensis die 22 septembris A. D. 1589 [...] celebratae*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 127-139.

⁶¹ *In Synodo Dioeciesana tertia Wladislaviensi per Hier. Rozrażewski episcopum, Anno Domini 1590 celebrata*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 140-142.

⁶² *Synodus Dioeciesana Wladislaviensis a. 1607 die 17 septembris celebrata praesidente [...] Alberto Baranowski episcopo Wladislaviensis et Pomeraniae*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 153-161.

⁶³ *In Synodo Dioeciesana Anno 1612 [...]*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 161-163.

⁶⁴ *In Synodo Dioeciesana Laurentii Gembicki episcopi, die 29 maii 1613 anno Wladislaviae celebrata*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 163-164.

⁶⁵ *Synodus Dioeciesana pro Archidiaconatu Pomeraniae Anno Domini 1614 celebrata [...]*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 165-167.

⁶⁶ *Synodus Sobcoviensis Pauli Wołucki episcopi A. D. 1617 celebrata [...]*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 167-171.

i 1622 r.⁶⁷ oraz diecezjalnego z 1620 r.⁶⁸, diecezjalnego biskupa Andrzeja Lipskiego z 1628 r.⁶⁹ oraz diecezjalnych biskupa Macieja Łubieńskiego z 1634⁷⁰ i 1641 r.⁷¹ Oprócz tego wymienił synod odbyty dla archidiaconatu pomorskiego w 1640 r. w Subkowach, którego uchwały synodalne nie zachowały się⁷². Jedyńm dowodem odbycia tego synodu jest zamieszczona notatka w aktach biskupich⁷³ oraz pismo wystawione w Wolborzu dnia 27 sierpnia 1640 r. zwołujące synod na 25 września tegoż roku⁷⁴. Jak potoczyły się obrady synodalne i jakie podjęto uchwały trudno jest ustalić.

Po śmierci Zenona Chodyńskiego statuty synodu włocławskiego z 1612 r., którego nie podawał w swoim zbiorze Zenon Chodyński, odkrył w roku 1931 w Archiwum Kongregacji Soborowej w Rzymie ks. Teofil Długosz. Kopię ogłoszonych na synodzie odbytym dla części kujawskiej diecezji statutów ks. Długosz odnalazł wśród relacji biskupów włocławskich i podał o tym krótką wzmiankę w artykule pisany w Rzymie, a wydrukowanym we lwowskich „Collectanea Theologica”, późniejszym „Przeglądzie Teologicznym”. Podał tam, iż wkrótce ma zamiar *ten zabytek naszego partykularnego prawa synodalnego wydać*⁷⁵. Jednakże zapowiedziana publikacja od-

⁶⁷ *Congregatio cleri totius Archidiaconatus Pomeraniae in ecclesia parochiali Sobcoviensi, praesidente Paulo Wołucki [...] Anno Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Secundo, celebrata, Z. Chodyński, Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 182-185.

⁶⁸ *Synodus Dioecesis Anni 1620 celebranda Wladislaviae, Z. Chodyński, Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 171-180.

⁶⁹ *Synodus Dioecesis Andreae Lipski Episcopi Wladislaviensis die 4 maii Anno Domini 1628 celebrata, Z. Chodyński, Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 185-196.

⁷⁰ *Acta seu Decreta et Statuta synodalia Wladislaviensis Dioecesis MDCXXXIV, die XVI maii, et sequentibus sancita, Z. Chodyński, Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 200-219.

⁷¹ *Synodus Dioecesis sub [...] Mathia Lubieński [...] episcopo Wladislaviensi et Pomeraniae, Wladislaviae, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Quadragesimo Primo, die nona mensis junii, celebrata, Z. Chodyński, Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae ...*, s. 222-239.

⁷² *Z. Chodyński, Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae ...*, s. XXXV-XXXVI.

⁷³ Archiwum Diecezji Włocławskiej, *Akta Biskupów Kujawsko-Pomorskich* N. 21 (40) k. 791.

⁷⁴ Tamże; *Zob. Z. Chodyński, Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. XXXVI.

⁷⁵ T. Długosz, *Synod włocławski z 1612 r.*, *Przegląd Teologiczny* 12(1931)

nalezionych statutów wrocławskich nie pojawiła się. Dopiero Jakub Sawicki opublikował nieznane statuty wrocławskie na podstawie materiałów zebranych przez ks. Teofila Długosza⁷⁶. Tym samym zostały one upowszechnione, a ich znajomość wzbogaciła wiedzę o synodach wrocławskich okresu potrydenckiego.

Wspomniany Stanisław Chodyński, zajmując się badaniami nad synodami polskimi w *Encyklopedii Kościelnej Nowodworskiego* wśród synodów wrocławskich wymieniał te same synody jakie znalazły się w zbiorze jego brata z 1890 r., a więc wspominał o 46 synodach diecezjalnych i okręgowych⁷⁷.

Do uzupełnienia chronologii synodów wrocławskich w sposób znaczący przyczynił się poprzez swoje badania źródłowe i archiwalne, jakże ceniony i wybitny historyk oraz archiwista ks. prof. Stanisław Librowski. Wskazał on na ślady czterech dotąd nieznanymi synodów diecezji wrocławskiej, wspomnianego wcześniej, z roku 1227 r., a odbytego w Subkowach dla pomorskiej części diecezji⁷⁸ oraz synodów z 1508, 1537 i 1551 r., których nie podawał w swoim zbiorze ks. Zenon Chodyński⁷⁹. Niestety statuty tych synodów nie są znane, gdyż nie zostały odnalezione w Archiwum Diecezji Wrocławskiej przez wspomnianego ks. prof. Librowskiego, mimo jego usilnych poszukiwań.

Po roku 1641 ustała działalność synodalna w diecezji wrocławskiej na ponad trzy wieki. Ks. Zenon Chodyński brak synodów w diecezji wrocławskiej w drugiej połowie XVII, XVIII i XIX wieku tłumaczy lojalnie smutnym położeniem naszego kraju, uwikłanego w częste wojny, zakończone jego rozbiorami w latach 1772-1795. Jednakże niektóre diecezje polskie miały swoje synody również w XVIII stuleciu. Wprawdzie na przestrzeni wieku XIX, w okresie niewoli, synodów prawie że nie można było zwoływać, to jednak po roku 1918 aż się prosiło, aby praktykę synodalną w diecezji wrocławskiej przywrócić, tym bardziej, że uczyniło to wiele innych diecezji. Można zatem powiedzieć, iż przyczyną zaprzestania zwoływania synodów

---

s. 254-255.

⁷⁶ J. S a w i c k i, *Nieznane statuty synodu diecezji wrocławskiej z 1612 roku na podstawie materiałów zebranych przez ks. Teofila Długosza przygotował do druku i wydał Jakub Sawicki*, *Prawo Kanoniczne* 15(1972) nr 3-4, s. 195-213.

⁷⁷ S. C h o d y ń s k i, *Synody Kościoła Polskiego*, [w:] *Encyklopedia Kościelna Nowodworskiego*, Warszawa 1904, t. XXVII, s. 411-412.

⁷⁸ S. L i b r o w s k i, *Synody diecezji wrocławskiej...*, s. 87.

⁷⁹ Tamże, s. 87.

w diecezji wrocławskiej było nie tyle smutne i tragiczne położenie kraju od połowy XVII wieku, a więc ciągle wojny i rozbiory, ile raczej zaniedbania ze strony biskupów wrocławskich, a także nie dostrzegania w nich ważnej funkcji w kierowaniu diecezją⁸⁰.

W czasie kiedy diecezja wrocławska nie miała synodów, jej biskupi kierowali Kościołem wrocławskim w oparciu o powszechne prawo Kościoła, uchwały dawniejszych synodów prowincjonalnych i diecezjalnych, częstsze aniżeli poprzednio własne zarządzenia, zwłaszcza powizytacyjne oraz prawo zwyczajowe. Wypada tu jeszcze zaznaczyć, że brak synodów diecezjalnych był we Wrocławku w pewnym stopniu wyrównywany przez dwa półroczne zebrania generalne kapituły katedralnej, zwane kapitułami E (Epiphaniae) i A (Assumptionis), na które biskupi albo sami przybywali, albo przynajmniej wysyłali prałatom i kanonikom do rozpatrywania tzw. punkty, zawierające najważniejsze potrzeby katedry, seminarium, a nawet diecezji. Na temat tych punktów kapituła debatowała, a następnie biskupom udzielała pisemnej odpowiedzi⁸¹.

Należy tutaj zaznaczyć, iż pierwszym biskupem wrocławskim, który po roku 1641 podejmował wysiłki zwołania synodu diecezjalnego był biskup Felicjan Konstanty Szaniawski (1707-1720). Jednak wojna północna w Polsce (1700-1721) ześrodkowująca się głównie w walce o tron polski pomiędzy Stanisławem Leszczyńskim a Augustem II Sasem, którego biskup Szaniawski popierał⁸² zniweczyła plany biskupa. Zamiast odbycia własnego synodu nakazał on w 1711 r. przedrukować synody, odbyte przez biskupa Macieja Łubieńskiego w 1634 i 1641 r.. Nie wprowadził do nich żadnych zmian, ale poprzedzając je słowem wstępnym skierowanym do duchowieństwa diecezji, napisanym w Raciążku 28 kwietnia 1712 r., polecił wydrukować je z oryginalnymi tytułami, w jednej księdze, dodając jedynie na dole kart tytułowych: *Reimpressa (tzn. prima et secunda Synodus Łubieńskiego) Varsaviae, Typis Coll. Scholarum Piarum, anno Domini 1711*⁸³. Ponownie wydane uchwały synodalne biskup Szaniawski polecił ro-

⁸⁰ Zob. S. L i b r o w s k i, *Sprawa rzekomych synodów diecezji wrocławskiej po 1641 roku...*, s. 346.

⁸¹ S. L i b r o w s k i, *Synody diecezji wrocławskiej...*, s. 88.

⁸² S. L i b r o w s k i, *Sprawa rzekomych synodów diecezji wrocławskiej po 1641 roku...*, s. 347.

⁸³ Tamże, s. 348; Zob. Z. C h o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. XXXVII.

zesłać dekanatami wszystkim księżom w diecezji. Ponieważ druk statutów synodalnych ukazał się za rządów Szaniawkiego i zastępował uchwały niedoszedłego jego synodu, nic dziwnego, że w oczach współczesnych uchodził za synod tego biskupa, mimo że nigdy synodu on nie odbył. Z tego też względu niektórzy historycy niesłusznie uważali go za autora synodu z tego roku. Reedycja statutów Łubieńskiego po prawie osiemdziesięciu latach sprawiła, że dawne uchwały mogły na nowo zaistnieć i regulować życie religijne, co świadczyło także o ich aktualności i wartości reformatorskiej⁸⁴.

W Archiwum Diecezjalnym we Włocławku znajdują się trzy *brevia apostolica* zawierające pozwolenie i błogosławieństwo papieskie na odbycie synodu diecezjalnego dla trzech następujących biskupów: Antoniego Sebastiana Dembowskiego (1752-1763) od papieża Benedykta XIV z 1752 r., Józefa Rybińskiego (1777-1806) od Piusa VI z 1777 r. oraz Józefa Szczepana Koźmiana (1823-1831) od papieża Piusa VII z 1823 r. Jednakże wspomniani ordynariusze żadnych synodów nie odbyli, a wymienione dyplomy papieskie stanowią tylko jeden z elementów obszernej dokumentacji, wręczanej przez kancelarię apostolską w owych czasach każdemu biskupowi rezydencjalnemu przy jego prekonizacji⁸⁵. Zmarły niedawno ks. prof. Librowski napisał, iż *podobno biskup Karol Mieczysław Radoński (1929-1951) wypowiadał się, zarówno przed ostatnią wojną, jak i po niej, o potrzebie zwołania synodu diecezjalnego, atoli bliższych przygotowań do niego nie poczynił*⁸⁶. Stąd diecezja włocławska na uchwały kolejnego synodu diecezjalnego po odbytym w roku 1641 czekała aż do roku 1967, czyli prawie 330 lat, kiedy to biskup Antoni Pawłowski (1951-1968) odbył synod niebawem po zakończeniu obrad II Soboru Watykańskiego, jako pierwszy synod posoborowy w Polsce⁸⁷.

Został on zwołany przez biskupa Pawłowskiego do Włocławka na czas od 6 do 9 listopada 1967 r.⁸⁸ W dniu 21 września 1967 r. nastąpiło pierwsze powiadomienie o postanowieniu zwołania zgro-

⁸⁴ J. Gręlikowski, *Recepcja reformy trydenckiej...*, s. 173.

⁸⁵ S. Librowski, *Synody diecezji włocławskiej...*, s. 88-89.

⁸⁶ Tamże, s. 89.

⁸⁷ B. Cieślak, *Synod diecezji włocławskiej 6-9.XI.1967 pierwszy w nowym tysiącleciu*, Kronika Diecezji Włocławskiej 51(1968) s. 1-38.

⁸⁸ *Statuty synodu Diecezjalnego we Włocławku*, [w:] *Prawodawstwo Kościoła w Polsce 1961-1970*, red. T. Pieronek, t. II, *Ustawodawstwo diecezjalne*, z. 4, Warszawa 1974, nr 11-125.

madzenia synodalnego⁸⁹. Komisja synodalna została ustanowiona już wcześniej, bo w 1960 r., ale w październiku 1967 r. uległa reorganizacji i dopiero wówczas doprowadziła do końca prace prowadzone wcześniej, a przerwane z konieczności trwaniem Soboru. Prace synodu odbywały się podczas czterech sesji plenarnych. Promulgacja uchwał synodalnych miała miejsce 9 listopada 1967 r.⁹⁰ Zamierzaniem biskupa Pawłowskiego, twórcy pierwszego posoborowego synodu wrocławskiego, było wprowadzenie w życie diecezji uchwał i wskazań Soboru Watykańskiego II, o ile pozwolą na to warunki⁹¹. Jednakże tak doniosłych planów, synod nie upowszechnił wiele nowości soborowych⁹². Bezpośrednio z nauki soborowej uchwały synodalne wprowadziły pojęcie Ludu Bożego, jako wspólnoty wszystkich wiernych oraz przesądziło wprowadzenia w diecezji wrocławskiej Rady kapłańskiej i duszpasterskiej.⁹³ Fakt ten można niewątpliwie próbować tłumaczyć tym, iż synod wrocławski odbył się w niespełna dwa lata po zakończeniu Soboru, a przecież teksty soborowe dopiero wówczas docierały do Polski.⁹⁴

Układ treściowy uchwał synodalnych nawiązywał całkowicie do form tradycyjnych. O katolikach świeckich statuty mówią bardzo nieśmiało, poświęcając im zaledwie kilkanaście postanowień. Mówi się tam m. in. o małżonkach chrześcijańskich, ale raczej ze wskazaniem wyłącznie na ich obowiązki. Wzmianki o Soborze są bardzo nieśmiało i mimo uprzednich planów, brak ostatecznie w uchwałach synodu Rady Kapłańskiej i Duszpasterskiej.⁹⁵ Mimo to synod wrocławski poruszał tematy ważne dla życia diecezji i recepcji dekretów soborowych.

---

⁸⁹ Tamże, s. 181-182; Zob. W. O b o r s k i, *Synod wrocławski z 1967 roku*, Lublin 1992 (mps Bibl. KUL), s. 14-15.

⁹⁰ Por. T. P i e r o n e k, *Posoborowe synody diecezjalne*, [w:] *Służyć prawdzie i miłości* (red. J. K o w a l s k i), Częstochowa 1984, s. 393; W. O b o r s k i, *Synod wrocławski...*, s. 121.

⁹¹ Zob. *Prawodawstwo Kościoła w Polsce 1961-1970...*, s. 175-181.

⁹² W. G ó r a l s k i, *Ruch synodalny w Polsce po Soborze Watykańskim II*, *Roczniki Nauk Prawnych* 7(1998), s. 241.

⁹³ W. O b o r s k i, *Synod wrocławski...*, s. 117.

⁹⁴ W. G ó r a l s k i, *Ruch synodalny w Polsce po Soborze Watykańskim II...*, s. 241.

⁹⁵ W. W ó j c i k, *Posoborowe eksperymenty z synodami*, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 13(1972) z. 2, s. 17-30; Zob. J. G r ę ż l i k o w s k i, *Instytucja synodu diecezjalnego w Kościele w Polsce po Soborze Watykańskim II*, *Studia Wrocławskie* t. 4, Włocławek 2001, s. 111-112.

Następnym, ostatnim synodem diecezji wrocławskiej, był synod zapoczątkowany i przeprowadzony przez biskupa Jana Zarębę (1969-1986), który nie zdążył promulgować jego uchwał, a po jego śmierci zatwierdził je i promulgował biskup Bronisław Dembowski (1992-2003) 4 kwietnia 1994 r.⁹⁶ Uzyskały one moc obowiązującą od 1 września 1994 r. Jest to drugi posoborowy synod, którego uchwały zawarto w 11 rozdziałach i 21 aneksach. Ich treść dotyczyła przepowiadania słowa Bożego, katechizacji, środków społecznego przekazu, Eucharystii, innych form kultu Bożego, miejsc świętych, życia sakramentalnego, kapłanów w społeczności wiernych, instytucji życia konsekrowanego, małżeństwa i rodziny, posłannictwa charytatywnego, apostołstwa świeckich i dóbr doczesnych Kościoła.⁹⁷ Uchwały obydwu ostatnich synodów wrocławskich były opublikowane drukiem⁹⁸.

Prowadzone dotychczas szczegółowe badania pozwalają zatem ustalić, iż znamy 51 synodów odbytych w diecezji wrocławskiej do 1641 r., w tym po Soborze Trydenckim – miało miejsce 20 synodów. Zachowanych w całości lub części znanych uchwał synodalnych zachowało się 28. Dołączając uchwały dwóch synodów odbytych po II Soborze Watykańskim II, możemy powiedzieć, że odbyło się ich przynajmniej 53. Naprawdę było ich o wiele więcej, o czym wspominał ks. prof. Stanisław Librowski, zachęcając do szczegółowych badań archiwalnych, które jego zdaniem pozwolą wykryć jeszcze inne, dotąd nieznanne, rzeczywiście przeprowadzone lub tylko zapowiedziane, synody⁹⁹.

3. Sieć dekanalna w diecezji wrocławskiej w aspekcie historycznym i jej znaczenie dla duszpasterstwa

Sieć dekanatów na przestrzeni historii diecezji wrocławskiej zmieniała się bardzo wiele razy i miała różny kształt i ilość. Było to związane z tym, iż na przestrzeni swoich dziejów, w różnych

---

⁹⁶ *II Synod Diecezji Wrocławskiej*, Wrocław 1994; Zob. W. K u j a w s k i, *Zarys dziejów diecezji wrocławskiej*, [w:] *Diecezja Włocławska 2000*, Wrocław 2001, s. 39; W. G ó r a l s k i, *Drugi synod diecezji wrocławskiej*, Ateneum Kapłańskie 87(1995) z. 1, s. 71-83.

⁹⁷ Tamże.

⁹⁸ *Statuty synodu Diecezjalnego we Wrocławku*, [w:] *Prawodawstwo Kościoła w Polsce 1961-1970...*, nr 11-125; *II Synod Diecezji Włocławskiej...*,

⁹⁹ S. L i b r o w s k i, *Synody diecezji wrocławskiej...*, s. 87-88.

okresach historycznych, obejmowała swoimi granicami nie tylko Kujawy, ale także Pomorze aż po Bałtyk oraz ziemie leżące na południe od Kujaw: kaliską, sieradzką, wieluńską, aż po Małopolskę nieomal. Zmiany w sieci dekanalnej zależały również od ustawodawstwa powszechnego, szczególnie tego potrydenckiego i pokodeksowego, decyzji poszczególnych biskupów oraz warunków politycznych panujących w kraju.

Najstarszy wykaz dekanatów w diecezji wrocławskiej datowany jest na rok 1325 i pochodzi z rachunków świętopietrza z lata 1325-1327. Nie jest on jednak kompletny¹⁰⁰. Wspomina on o podziale diecezji na trzy archidiakonaty: wrocławski, pomorski i kruszewicki. W archidiakonacie wrocławskim nie wymieniono dekanatów, w archidiakonacie kruszewickim wyliczono dwa dekanaty, a mianowicie inowrocławski i radziejowski, natomiast w archidiakonacie pomorskim wspomniano tylko o dziekanach z Gdańska i Świecia¹⁰¹.

Po 1420 r. kujawska część diecezji została podzielona na siedem dekanatów: wrocławski, brzeski, inowrocławski, radziejowski, raciążski, bydgoski, kruszewicki. W tym samym czasie archidiakoniat pomorski był podzielony na siedem dekanatów: świecki, nowski, lęborski, tczewski, pucki, kościerzyński¹⁰². Od tego czasu aż do roku 1818 dekanaty podlegały zmianom liczebnym i terytorialnym, mniejszym w okresie 1818-1918, większym w okresie międzywojennym i po drugiej wojnie światowej, a także po Soborze Watykańskim II.

Ważnym wydarzeniem dla rozwoju urzędu dziekańskiego i rozwoju siedzi dekanalnej w diecezji był synod prowincjalny warszawski z 1561 r., który polecił biskupom wskrzesić upadłe dekanaty, ożywić istniejące, a nawet utworzyć nowe. Przypominał, że obowiązkiem dziekanów jest *czuwać nad karnością i życiem podległego sobie duchowieństwa*. Dziekani mieli dwa razy w roku zbierać kapłanów na kongregacje dekanalne, by *tępić w nich wszelkie nadużycia i radzić wspólnie nad sprawami duszpasterstwa, a w ważniejszych kwestiach porozumiewać się z ordynariuszem lub jego wikariuszem*

¹⁰⁰ S. L i b r o w s k i, *Wizytacje diecezji wrocławskiej*, Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne 8(1964) cz. I, t. 1, z. 1, s. 36.

¹⁰¹ W. K u j a w s k i, *Zarys dziejów diecezji wrocławskiej...*, s. 28.

¹⁰² Z. C h o d y Ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. IX.

*generalnym*¹⁰³. W diecezji wrocławskiej, zwanej wtedy kujawsko-pomorską dekanaty odrodził i podniósł powagę dziekanów biskup Hieronim Rozdrażewski (1581-1600)¹⁰⁴. Utworzona przez niego sieć dekanatów przetrwała przez wiele dziesięcioleci i służyła sprawom duszpasterskim diecezji.

W 1582 r., na początku rządów biskupa Hieronima Rozdrażewskiego, już po reorganizacji sieci dekanalnej, diecezja kujawsko-pomorska liczyła szesnaście dekanatów. W archidiakonacie wrocławskim były dwa – brzeski i radziejowski; w kruszwickim cztery – kruszwicki, inowrocławski, raciążski i bydgoski; w pomorskim dziesięć – gdański, mirachowski czyli kościerzynski, pucki, zaboriski czyli podlaski albo starogardzki, Wyspy Mniejszej (nazywany zblewskim, a potem giemlickim), tczewski, świecki, nowski, lęborski i gniewski¹⁰⁵.

W 1615 r. biskup Wawrzyniec Gembicki rozdrobnił archidiakoniat wrocławski, tworząc w nim dziewięć dekanatów: kowalski, brzeski, radziejowski, służewski, nieszawski, chodecki, osięciński, bobrownicki i lubieński. Archidiakoniat kruszwicki, składający się od roku 1586 z trzech dekanatów¹⁰⁶, podzielił on na cztery – kruszwicki, inowrocławski, gniewkowski i bydgoski. W pięć lat później jego następcą biskup Paweł Wołucki zmniejszył liczbę dekanatów w archidiakonacie wrocławskim do sześciu – brzeski, kowalski, radziejowski, lubotyński, nieszawski i służewski. Natomiast w archidiakonacie kruszwickim i pomorskim pozostawił ilość i nazwy dekanatów bez zmian. Było wówczas w diecezji dwadzieścia dekanatów¹⁰⁷. Biskup Maciej Łubieński w 1634 r. utworzył z parafii zawiślańskich, pomnożonych pozyskaniem w 1633 r. z diecezji płockiej czterech

¹⁰³ I. S u b e r a, *Synody prowincjalne arcybiskupów gnieźnieńskich...*, s. 105-106; Zob. W. G ó r a l s k i, *Synod prowincjonalny warszawski...*, s. 215-215.

¹⁰⁴ J. B o r u c k i, *Wkład synodów biskupa Hieronima Rozdrażewskiego w dzieło recepcji Soboru Trydenckiego*, Warszawa 1998 (mps Bibl. Sem. Duch. we Wrocławku), s. 31.

¹⁰⁵ J. G r ę ź l i k o w s k i, *Recepcja reformy trydenckiej...*, s. 116.

¹⁰⁶ Dekanat raciążski, przyłączony do archidiakonatu wrocławskiego w 1586 r., został przemianowany ok. 1594 r. przez biskupa Rozdrażewskiego na dekanat nieszawski. Zob. S. C h o d y ń s k i, *Monumenta historica dioeceseos wladislaviensis*, t. XXIII, Wladislaviae 1910, s. 4.

¹⁰⁷ *Synodus Dioecesis Anni 1620, celebranda Wladislaviae*, Z. C h o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 178-180; S. L i b r o w s k i, *Wizytacje diecezji wrocławskiej...*, s. 38; J. G r ę ź l i k o w s k i, *Recepcja reformy trydenckiej...*, s. 117.

nowych parafii: Ciechocina, Dobrzejewic, Nowogrodu i Złotorii, dekanat bobrownicki w miejsce dekanatu nieszawskiego¹⁰⁸.

Za czasów biskupa Józefa Ignacego Rybińskiego (1777-1806) diecezja kujawsko-pomorska, czyli wrocławska nadal składała się z trzech archidiaconatów: wrocławskiego, pomorskiego i kruszwickiego. Archidiaconat wrocławski podzielony był na osiem dekanatów: bobrownickiego, brzesko-kujawskiego, kowalskiego, izbickiego, nieszawskiego, radziejowskiego, służewskiego i wolborskiego. Archidiaconat pomorski liczył jedenaście dekanatów: bytowski, fordoński, gdański, gniewski, lęborski, mirachowski, nowski, starogardzki, świecki, pucki i tczewski. W skład archidiaconatu kruszwickiego wchodziły trzy dekanaty: gniewkowski, kruszwicki i inowrocławski¹⁰⁹.

Znaczne zmiany w podziale administracyjnym diecezji nastąpiły po roku 1818. Zostały one zapoczątkowane w 1772 roku rozbiorami Polski, a w ich konsekwencji zanikiem Państwa Polskiego. Bodajże najbardziej dotknęły one diecezję wrocławską, czyli kujawsko-pomorską¹¹⁰. Na mocy bulli papieża Piusa VII *Ex imposita Nobis*

¹⁰⁸ Na mocy ugody między biskupami: braćmi Łubieńskimi: Maciejem – kujawsko-pomorskim i Stanisławem – plockim, parafie Ciechocin, Nowogród i Dobrzejewice z filią w Złotorii, położone w dobrach stołowych biskupów wrocławskich, zostały włączone do diecezji wrocławskiej. Zmianę tę zatwierdził papież Urban VIII. Zob. *Rocznik Diecezji Wrocławskiej 2007*, Wrocław 2007, s. 30; Por. *Acta seu Decreta et Statuta synodalia Wladislaviensis Dioecesis MDCXXXIV, die XVI Maii, et sequentibus sancita*, Ż. Chodźński, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 213; S. Librowski, *Synody diecezji wrocławskiej...*, s. 90.

¹⁰⁹ J. Wysocki, *Józef Ignacy Rybiński. Biskup wrocławski i pomorski 1777-1806. Zarys biograficzny na tle rządów diecezją*, Rzym 1967, s. 48.

¹¹⁰ Zmiany w organizacji kościelnej na ziemiach polskich, które w sposób szczególnie odnosiły się do diecezji wrocławskiej, zostały spowodowane względami politycznymi i to niezależnymi od Polski. To co nastąpiło w 1818 i 1821 r. było następstwem zabiegów dyplomacji państw zaborczych, zwłaszcza Rosji i Prus u Stolicy Apostolskiej. Powoływano się zwłaszcza na tzw. Konwencję Petersburską, która jednostronnie orzekała, że nie może hierarcha kościelny, który ma rezydencję w jednym państwie, sprawować jurysdykcji kościelnej na terenie innego państwa. Ponieważ diecezja wrocławska ze swoim wielkim terytorium sięgającym od Kujaw po Bałtyk, znalazła się w Królestwie Polskim, powstał problem wytyczenia nowych granic i podziału administracyjnego, wynikający przede wszystkim ze względów politycznych i konieczności powołania nowej metropolii. Cesarz rosyjski bowiem nadając nowemu tworowi politycznemu jakim było tzw. Królestwo Polskie, zwane także Królestwem Kongresowym, konstytucję, która przewidywała koronację króla, potrzebował arcybiskupa metropolity, a takiego nie było w granicach Królestwa Polskiego. Stolica metropolii, Gnieszno, leżała w Prusach. Stąd zabiegi dyplomacji rosyjskiej szły w kierunku powołania w Królestwie Kongresowym

została zmieniona nazwa diecezji z kujawsko-pomorskiej na kujawsko-kaliską, wytyczono diecezji zasadniczo nowe granice, a tym samym nowe terytorium¹¹¹ i włączono do metropolii warszawskiej, ponieważ macierzysta metropolia gnieźnieńska pozostała poza granicami Królestwa Polskiego¹¹². Nowy kształt diecezji, bez wielkiego archidiakonatu pomorskiego i części archidiakonatu kruszwickiego, a za to ze Słupcą, Kaliszem, Wieluniem, Częstochową, Radomskiem, Piotrkowem Trybunalskim, Sieradzem i Uniejowem, spowodował znaczące zmiany w siedzi dekanatów, a w wyniku represji po powstaniu styczniowym doszło do reorganizacji sieci dekanalnej, która polegała na zmniejszeniu liczby dekanatów. Władze carskie, dla łatwiejszej kontroli działalności Kościoła, postanowiły, aby dekanaty pokrywały się z powiatami. Po tych zmianach, w oficjalacie generalnym wrocławskim był dekanat wrocławski liczący 22 parafie i dekanat radziejowski składający się z 28 parafii. Okręg podległy oficjالاتowi kaliskiemu obejmował dekanat kaliski (34 parafie), kolski (19 parafii), koniński (23 parafie), sieradzki (26 parafii), słupecki (22 parafie), turecki (28 parafii) i wieluński (36 parafii). Wreszcie oficjالاتowi foralnemu piotrkowskiemu podlegały dekanaty: piotrkowski (29 parafii), częstochowski (19 parafii), łaski (21 parafii)

---

nowej metropolii, a co za tym idzie i nowego wytyczenia granic diecezjom. Począwszy od roku 1816 prowadzono rozmowy dyplomatyczne pomiędzy Rosją a Stolicą Apostolską, w następstwie których papież Pius VII ustanowił metropolię warszawską, a bullą *Ex imposita Nobis* z 30 czerwca 1818 r. dokonał nowego rozgraniczenia diecezji w Królestwie Polskim, z jednoczesnym odłączeniem od dawnych macierzystych diecezji tych ich części, które znalazły się poza granicami Królestwa. Zob. W. K u j a w s k i, *Zarys dziejów diecezji wrocławskiej...*, s. 21; S. L i b r o w s k i, *Diecezja wrocławska oraz jej wkład w życie Kościoła i Narodu*, Kronika Diecezji Wrocławskiej 49(1966), s. 266; B. K u m o r, *Granice metropolii i diecezji polskich (968-1939)*, Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne 19(1969), s. 296-297; *Papięstwo wobec sprawy polskiej w latach 1772-1864*, wybór źródeł, opr. O. B e i e r s d o r f, Wrocław 1960, s. 271-283.

¹¹¹ Układ przestrzenny diecezji, największej w Królestwie Polskim, w niczym nie przypominał dawnego terytorium i granic diecezji. Przedtem była ona zorientowana ku północy i sięgała do Bałtyku. Teraz rozciągała się daleko na południe, aż za Częstochowę. Począwszy od Włocławka, który leżał na samej granicy zaborów, diecezja rozciągała się po Słupce, Kalisz, Wieluń, Częstochowę, Radomsko, Piotrków Trybunalski, Sieradz i Uniejów. Odszedł cały olbrzymi archidiakonatu pomorski, większość archidiakonatu kruszwickiego, parafie zawiślańskie i część dekanatu woborskiego. Jedyne katedra, kapituła katedralna i seminarium duchowne pozostawały we Włocławku. S. L i b r o w s k i, *Diecezja wrocławska oraz jej wkład w życie Kościoła i Narodu...*, s. 268-269.

¹¹² W. K u j a w s k i, *Zarys dziejów diecezji wrocławskiej...*, s. 21, 29.

oraz nowo-radomszczański w Radomsku (30 parafii)¹¹³. W sumie diecezja podzielona została tylko na trzynaście dekanatów.

Taki podział stanowił znaczne utrudnienie w administrowaniu diecezją. O zmianach można jednak było pomyśleć dopiero wówczas, kiedy carskie władze, pod naciskiem zmieniających się okoliczności politycznych, złagodziły nieco swój represyjny stosunek do Kościoła. Było to dopiero możliwe za rządów diecezją biskupa Stanisława Zdzitowieckiego (1902-1927). Zdecydował się on na reformę sieci dekanalnej w roku 1916. Po wprowadzony przez niego zmianach układ dekanatów wyglądał dość imponująco – w porównaniu z poprzednim podziałem – jak na potrzeby zarządzania diecezją. W guberni warszawskiej w powiecie włocławskim były dekanaty: brzeski (10 parafii), chodecki (9), włocławski (3, ale przez pomyłkę zapewne nie wliczono parafii Duninów, która była w powiecie płockim, czyli razem 4 parafie), w powiecie nieszawskim dekanat nieszawski (10), piotrkowski (8), radziejowski (11). W guberni kaliskiej w powiecie kaliskim dekanaty: izbicki (10), kolski (9); w powiecie konińskim: koniński (12), tuliszowski (11); w powiecie sieradzkim dekanaty: sieradzki (6), szadkowski (8), warcki (7), złoczewski (8); w powiecie słupeckim dekanaty: słupecki (12), zagórowski (11); w powiecie tureckim dekanaty: turecki (12), uniejowski (liczący 11 parafii oraz dwie z powiatu łęczyckiego, czyli razem 13); w powiecie wieluńskim dekanaty: bolesławiecki (11), praszowski (9), wieluński (11), wieruszowski (8). Natomiast w guberni piotrkowskiej w powiecie piotrkowskim były dekanaty: bełchatowski (10), gorzkowski (8), piotrkowski (7), tuszyński (obejmujący 2 parafie oraz 4 z powiatu łódzkiego, czyli razem 6); w powiecie częstochowskim dekanaty: częstochowski (7), kłobucki (11), mstowski (7); w powiecie łaskim dekanaty: łaski (8), pabianicki (4), widawski (10); w powiecie nowo-radomskim dekanaty: brzeziński (11), gidelski (11), noworadomski (10)¹¹⁴. Nowy podział diecezji na 35 dekanatów okazał się dość imponujący, gdyż w sposób znaczący zwiększono liczbę dekanatów, do tego stopnia, że niektóre z nich były bardzo niewielkie, jednocześnie umożliwiło to lepsze zarządzanie Kościołem włocławskim.

W chwili odzyskania przez Polskę niepodległości, po pewnych zmianach w siedzi dekanatów dokonanych przez biskupa Stanisła-

¹¹³ Tamże, s. 30.

¹¹⁴ W. K u j a w s k i, *Zarys dziejów diecezji włocławskiej...*, s. 30.

wa Zdzitowieckiego, diecezja włocławska była największą w Królestwie Polskim i liczyła 1.614.000 wiernych, obejmując 390 parafii i 39 dekanatów. W takim stanie sieci dekanalnej i parafialnej doczekała następnych zmian jakie przyniósł rok 1925. W tym to roku na mocy wydanej przez papieża Piusa XI bulli *Vixdum Poloniae unitas* dokonano generalnej reorganizacji administracji kościelnej w Polsce¹¹⁵. Jej skutkiem były kolejne nowe granice i terytorium diecezji. Stolica Apostolska przywróciła dawną nazwę „diecezja włocławska” i zmieniła granice diecezji, odłączając szereg parafii do diecezji łódzkiej i częstochowskiej. Diecezja częstochowska otrzymała dekanaty: częstochowski, kłobucki, mstowski, brzeźnicki, gidelski, radomskowski, gorzkowicki, bolesławiecki, praszkowski, wieluński, wieruszowski oraz parafię Grzymalina Wola z dekanatu bełchatowskiego. Razem uczyniło to 123 parafie, 157 kapłanów i ponad 556 tysięcy wiernych. Do diecezji łódzkiej przeszły dekanaty: bełchatowski, piotrkowski, tuszyński, łaski, pabianicki, widawski oraz parafie w Bałdrzychowie i Wartkowicach z dekanatu uniejowskiego. Uczyniło to razem 47 parafii, 58 kapłanów i ponad 255 tysięcy wiernych. Ponadto do diecezji płockiej wróciła parafia w Duninowie. Do diecezji włączono dekanat lipnowski i mazowiecki z diecezji płockiej z 21 parafiami, 19 kapłanami i ponad 53 tysiącami wiernych oraz dekanat kłodawski z diecezji łódzkiej z 8 parafiami, 10 kapłanami i 32 tysiącami wiernych¹¹⁶.

Nowy podział spowodował, że diecezję tworzyły teraz następujące dekanaty: włocławski (bez parafii Duninów), brzeski, chodecki, nie-szawski, piotrkowski (na Kujawach), radziejowski, kaliski, koźminecki, stawiszyński, stawski, izbicki, kolski, tuliszkowski, sieradzki, szadkowski, warski, złoczewski, słupecki, zagórowski, turecki, uniejowski (bez parafii Bałdrzychów i Wartkowice), dekanat kłodawski, lipnowski i mazowiecki. W sumie po zmianach diecezja liczyła 24 dekanaty obejmujące prawie 200 parafii. Tak uformowana diecezja została włączona do metropolii gnieźnieńskiej i poznańskiej¹¹⁷. 15 czerwca 1929 roku biskup Karol Radoński (1929-1951) utworzył nowy dekanat kleczewski obejmujący parafie: Kleczew, Kazimierz Biskupi, Ostrowite,

¹¹⁵ J. Gręźlikowski, *Kościół w Polsce po reformie struktur administracyjnych*, Teologia i Człowiek 4(2004) s. 181-182.

¹¹⁶ W. Kujawski, *Zarys dziejów diecezji włocławskiej...*, s. 25; Por. F. Stopniak, *Kościół na ziemiach polskich w latach 1948-1978*, [w:] *Historia Kościoła* (red. R. Auer t), t. V, Warszawa 1985, s. 583-584.

¹¹⁷ W. Kujawski, *Zarys dziejów diecezji włocławskiej...*, s. 22.

Ostrowąż, Ślesin, Wilczyn, Budziszław, Skulsk i Złotków. Niebawem okazało się jednak, że dotychczasowy podział na dekanaty zawierał pewne niedogodności i utrudnienia w zarządzaniu i kierowaniu diecezji. Dlatego biskup Karol Radoński 1 stycznia 1931 roku wprowadził nowy podział diecezji na dekanaty, tak aby każdy dekanat obejmował parafie znajdujące się w tym samym powiecie. Na skutek takich preferencji i potrzeb liczba dekanatów zmniejszyła się do dziewiętnastu. Ta nowa sytuacja spowodowała, że niekiedy organizowano kongregacje powiatowe dla kapłanów, obejmujące nieraz kilka dekanatów¹¹⁸.

W okresie powojennym biskupi wrocławscy kilkakrotnie przeprowadzali korekty sieci dekanatów. Stąd ich liczba, nazwa i siedziba oraz rozmieszczenie zmieniały się w zależności od konkretnych potrzeb duszpastersko-administracyjnych diecezji. Pierwszym po II wojnie światowej, który dokonał korekty w sieci dekanatów był wspomniany biskup Karol Radoński. Otóż w roku 1949 powiększył on liczbę dekanatów z dziewiętnastu na dwadzieścia. Przy istniejącej liczbie 249 parafiach, diecezja została podzielona na następujące 20 dekanaty: wrocławski (17 parafii), brzeski (10), czernikowski (10), izbicki (13), kaliski północny (20), kaliski południowy (16), kleczewski (10), kolski (17), koniński (11), lipnowski (10), nieszawski (15), radziejowski (15), sieradzki (15), słupecki (9), szadkowski (8), tuliszkowski (11), turecki (13), uniejowski (12), zagórowski (8) i złoczewski (9)¹¹⁹.

Następca na wrocławskiej stolicy biskupiej biskupa Radońskiego, biskup Antoni Pawłowski (1951-1968) w roku 1957 przeprowadził kolejną reorganizację sieci dekanalnej w diecezji. Powiększył liczbę dekanatów, znosząc jednocześnie jeden z dekanatów kaliskich, a niektórym zmieniając nazwę, jak też granice. Po tej zmianie diecezja liczyła 24 dekanaty, do których przynależało od 8 do 15 parafii, w sumie stanowiąc 253 parafie: wrocławski (9 parafii), błaskowski (10), brzesko-kujawski (10), chodecki (9), czernikowski (10), Izbicko-kujawski (13), kaliski (12), Kleczewski (11), kłodawski (9), kolski (9), koniński (10), lipnowski (10), nieszawski (14), opatowski (9), radziejowski (15), sieradzki (13), słupecki (9), stawiszyński (9), szadkowski (8), tuliszkowski (11), turecki (13), uniejowski (13), zagórowski(8), złoczewski(9)¹²⁰.

---

¹¹⁸ Tamże, s. 31.

¹¹⁹ *Rocznik Diecezji Wrocławskiej 1949*, Wrocławek 1949, s. 243.

¹²⁰ *Rocznik Diecezji Wrocławskiej 1957*, Wrocławek 1957, s. 367.

Pewne zmiany w strukturze dekanalnej diecezji wprowadził również biskup Jan Zareba (1969-1986). Otóż 20 stycznia 1971 r. wydał dekret o reorganizacji dekanatów diecezji wrocławskiej. Mocą tego dekretu diecezja została podzielona na 30 dekanatów: wrocławski I, wrocławski II, bądkowski, błazkowski, czernikowski, Goliński, izbicki, kaliski I, kaliski II, Kleczewski, włodawski, kolski, koniński, kowalski, koźminkowski, lipnowski, lubraniecki, niezawski, radziejowski, sieradzki, słupecki, sompoleński, stawiszyński, Szadkowski, tuliszkowski, turecki, uniejowski, warcki, zagórowski i złoczewski¹²¹. Pewne zmiany wprowadził jeszcze w roku 1985, kiedy to dokonał reorganizacji dekanatów konińskiego i sieradzkiego. Utworzył dekanaty: koniński I i koniński II oraz sieradzki I i sieradzki II¹²².

Na samym początku swojej pasterskiej posługi w diecezji gruntowną reorganizację struktur administracyjno-duszpasterskich przeprowadził biskup Henryk Muszyński (1987-1992). Otóż idąc za wskazaniami Stolicy Apostolskiej, dla lepszego usprawnienia duszpasterstwa w diecezji, dekretem z dnia 9 kwietnia 1988 r. ustanowił trzy rejony duszpasterskie: wrocławski, w skład którego weszło 10 dekanatów: wrocławski I, wrocławski II, bądkowski, czernikowski, izbicki, kowalski, lipnowski, lubraniecki, niezawski i radziejowski; koniński z 12 dekanatami: konińskim I, konińskim II, golińskim, kleczewskim, kłodawskim, kolskim, uniejowskim, słupeckim, sompoleńskim, tuliszowskim, tureckim i zagórowskim oraz rejon kalisko-sieradzki, który stanowiło 10 dekanatów: kaliski I, kaliski II, sieradzki I, sieradzki II, błazkowski, koźminkowski, stawiszyński, szadkowski, warcki i złoczewski¹²³. Jak można zauważyć, liczba dekanatów wynosiła 32. Zrejonizowanie i przypisanie poszczególnych dekanatów do rejonów, na czele których stali duszpasterze rejonowi współpracujący z dziekanami, miało służyć zdynamizowaniu prowadzenia duszpasterstwa

¹²¹ J. Z a r e b a, *Dekret o reorganizacji dekanatów diecezji wrocławskiej*, Kronika Diecezji Wrocławskiej 54(1971) nr 1-2, s. 108.

¹²² J. Z a r e b a, *Dekret reorganizujący dekanaty koniński i sieradzki*, Kronika Diecezji Wrocławskiej 68(1985) nr 10, s. 245-246.

¹²³ *Dekret ustanawiający trzy rejony duszpasterstwa w diecezji wrocławskiej*, Kronika Diecezji Wrocławskiej 5-6(1988) s. 106-107; Zob. J. G r e ź l i k o w s k i, *Henryk Józef Muszyński Pasterzem Kościoła Wrocławskiego (1987-1992)*, [w:] *Minister Verbi. Liber Sollemnis Excellentissimo Domino Domino Archiepiscopo Henrico Muszyński Metropolitae Gnesnensis ad honorandum decimum eiusdem vitae lustrum expletum dedicatus oblatuque*, Gnesnae 2003, s. 861-862.

w diecezji i przyczynić się do lepszego programowania, stymulowania i korelowania duszpasterstwa w dekanatach.

W kształcie terytorialnym z roku 1925 diecezja przetrwała do roku 1992. 25 marca tego roku papież Jan Paweł II, bullą *Totus Tuus Poloniae populus* dokonał reorganizacji sieci metropolitalnej i diecezjalnej Kościoła w Polsce. Odnosiło się to również do diecezji wrocławskiej, która utraciła na rzecz nowo utworzonej diecezji kaliskiej 6 dekanatów (błaskowski, kaliski I i kaliski II, koźminkowski, stawiszyński, złoczewski), 56 parafii oraz kilkudziesięciu kapłanów¹²⁴. Po tych zmianach diecezja liczyła 26 dość dużych dekanatów.

W nowej rzeczywistości terytorialnej i duszpasterskiej należało poczynić pewną reorganizację w sieci dekanatów. Przeprowadził to następca biskupa Henryka Muszyńskiego na stolicy biskupiej we Wrocławku, biskup Bronisław Dembowski. Na samym początku swej działalności pasterskiej w diecezji, nawiązując do zarządzenia swego poprzednika, po wygaśnięciu kadencji dziekanów i duszpasterzy rejonowych, celem podniesienia i zdynamizowania wszelkich form i zakresów duszpasterstwa diecezjalnego, rejonowego, dekanalnego i parafialnego, erygował trzy duszpasterskie wikariaty biskupie: wrocławski, koniński i sieradzki, określając jednocześnie, zgodnie z przepisami kan. 476-481 KPK, zakres praw i obowiązków dla wikariuszy biskupich¹²⁵. Jednocześnie dla usprawnienia współpracy duszpasterskiej, ułatwienia łączności oraz zacieśnienia wspólnoty kapłańskiej powiększył do 35 liczbę dekanatów¹²⁶ i równocześnie powołał dla nich nowych dziekanów i wicedziekanów¹²⁷.

¹²⁴ Jan Paweł II, Bulla *Totus Tuus Poloniae populus* (25.03.1992), AAS 84(1992) s. 1099-1112; *Dekret o ustanowieniu i określeniu nowych diecezji i prowincji kościelnych w Polsce oraz przynależności metropolitalnej poszczególnych diecezji*, Kronika Diecezji Wrocławskiej 75(1992) nr 3, s. 51-63; J. Gręźlikowski, *Kościół w Polsce i diecezja wrocławska w nowych strukturach administracyjnych*, [w:] *W służbie Kościołowi i nauce. Księga jubileuszowa dedykowana ks. prof. Stanisławowi Olejnikowi*, Wrocławek 1994, s. 70-71. W. Góralski, *Nowa struktura administracji kościelnej w Polsce*, Homo Dei 61(1993) nr 3, s. 55-56.

¹²⁵ *Dekret erekcyjny duszpasterskich wikariatów biskupich*, Kronika Diecezji Wrocławskiej 77(1994) nr 1-2, s. 5-6. J. Gręźlikowski, *Postanowienia prawnokościelne biskupa Bronisława Dembowskiego w diecezji wrocławskiej*, [w:] *Prawda i miłość. Księga pamiątkowa ku czci Biskupa Bronisława Dembowskiego na złoty jubileusz kapłaństwa*, Wrocławek 2003, s. 72-91.

¹²⁶ *Dekret o reorganizacji dekanatów w diecezji wrocławskiej*, Kronika Diecezji Wrocławskiej 77(1994) nr 9-10, s. 246-254.

¹²⁷ *Nowi dziekani i wicedziekani diecezji wrocławskiej*, Kronika Diecezji Wrocławskiej

Liczba ta po przeprowadzeniu w dwa lata później reorganizacji dekanatów: lipnowskiego i czernikowskiego i stworzeniu nowego dekanatu lubickiego, zwiększyła się do 36, a mianowicie były to następujące dekanaty: wrocławski I, wrocławski II, aleksandrowski, bądkowski, brzeski, chodecki, czernikowski, dobrski, goliński, izbicki, kleczewski, kłodawski, kolski I, kolski II, koniński I, koniński II, kowalski, lipnowski, lubicki, lubraniecki, nieszawski, piotrkowski, radziejowski, sieradzki I, sieradzki II, ślesiński, słupecki, sompoleński, szadkowski, szpetalski, tuliszkowski, turecki, uniejowski, warcki, zagórowski i zduńskowolski¹²⁸. W roku 1998 biskup Dembowski poczynił jeszcze pewne zmiany w przynależności poszczególnych parafii do dekanatu dobrskiego i warckiego¹²⁹.

Ponowne zmiany, stanowiące dopełnienie reorganizacji administracyjnej Kościoła w Polsce, jakie dokonały się 24 lutego 2004 roku¹³⁰ spowodowały, że diecezja utraciła na rzecz archidiecezji gnieźnieńskiej kolejne cztery dekanaty: goliński (oprócz parafii Kazimierz Biskupi z klasztorem ojców kamedułów w Bieniszewie), kleczewski, słupecki i zagórowski. W sumie do archidiecezji gnieźnieńskiej przeszło ponad 80 tysięcy wiernych, 27 parafii oraz 46 kapłanów¹³¹. Tym samym, po nowym podziale diecezji wrocławskiej pozostały w niej 32 dekanaty. Obecny biskup wrocławski Wiesław Alojzy Mering dnia 2 lutego 2009 r. utworzył dekanat koniński trzeci¹³². Tym samym diecezja wrocławska podzielona jest obecnie na 33 dekanaty.

4. Urząd dziekana w uchwałach synodów odbytych przed Soborem Trydenckim

Wrocławskie ustawodawstwo synodalne przed Soborem Trydenckim nie zawiera zbyt dużo uchwał odnoszących się do urzędu dzie-

---

77(1994) nr 9-10, s. 257-260.

¹²⁸ *Dekret reorganizujący dekanaty czernikowski i lipnowski*, Kronika Diecezji Wrocławskiej 79(1996) nr 9, s. 336-337.

¹²⁹ *Dekret o reorganizacji dekanatu warckiego i dobrskiego*, Kronika Diecezji Wrocławskiej 81(1998) nr 3, s. 97;

¹³⁰ *Dekret wykonawczy dotyczący decyzji Ojca Świętego Jana Pawła II mających na celu dopełnienie reorganizacji struktur duszpastersko-administracyjnych podjętych bullą "Totus Tuus Poloniae populus" – wydany z upoważnienia Stolicy Apostolskiej*, Kronika Diecezji Wrocławskiej 87(2004) nr 2, s. 63-64.

¹³¹ *Dekret wykonawczy dotyczący decyzji Ojca Świętego...*, s. 64-65.

¹³² *Dekret powołujący dekanat koniński III*, Kronika Diecezji Wrocławskiej 92(2009) nr 2, s. 78.

kańskiego, jego praw i obowiązków. Wynika to z faktu, że początkowo urząd dziekana nie brał czynnego udziału w kierowaniu diecezją przez biskupa, gdyż biskupi nie bardzo liczyli się z tym urzędem, a cały ciężar pracy duszpasterskiej i czuwania nad życiem religijnym spoczywał w rękach archidiaconów. Działalność dziekanów ograniczała się do pomocy archidiaconom i przez to była tylko instytucją pomocniczą, tzn. dziekani byli pomocnikami archidiaconów¹³³. Powoli jednak urząd dziekana nabierał coraz większego znaczenia. Synod prowincjalny odbyty w Gnieźnie w 1290 roku na oznaczenie dziekana używa terminu *archiprezbiter*, pragnąc tym samym urząd ten zauważyć i podkreślić¹³⁴. Większego znaczenia urząd ten zdobywa w czasie reformacji. Wtedy to biskupi zaczęli tworzyć coraz liczniejsze dekanaty zauważając, że dziekani mogą lepiej spełniać obowiązki stróża wiary i obyczajów oraz zadania nadzorujące i kontrolne nad duchowieństwem i życiem religijnym aniżeli archidiaconi, którzy nie mogli podołać swoim obowiązkom ze względu na duże terytoria archidiaconatów.

Co niektóre synody wrocławskie tego okresu, powołując się na synody prowincjalne¹³⁵, wskazywały, iż to dziekani byli stróżami wiary i obyczajów, wymieniano ich jako uczestników synodów i świadków synodalnych, jednakże nie znajdujemy w uchwałach synodalnych konkretnych dowodów na to, jak urząd dziekana funkcjonował w diecezji i jak się rozwijał. Analiza ustaw synodalnych wskazuje jednoznacznie, iż synody wrocławskie mówiły o instytucji dziekana jako urzędzie już znanym i funkcjonującym w diecezji, aczkolwiek nie do końca możemy zorientować się na czym polegały prawa, obowiązki i zadania dziekana¹³⁶. Stąd nasuwa się wniosek, iż instytucja dziekana w okresie przedtrydenckim, szczególnie w początkach XVI wieku, była w diecezji wrocławskiej, wtedy kujawsko-

¹³³ Zob. M. Morawski, *Synod diecezjalny w dawnej Polsce*, Włocławek 1937, s. 45-46.

¹³⁴ I. S u b e r a, *Synody prowincjalne arcybiskupów gnieźnieńskich...*, s. 55.

¹³⁵ Najstarsza wzmianka o urzędzie dziekana w polskim ustawodawstwie synodalnym pochodzi z uchwał synodu łęczyckiego arcybiskupa Jakuba Świnki z 1285 r., z których wynika, że urząd ten już istniał i posiadał pewne obowiązki. Znajdujemy tam zapis: *dziekani wybryki podwładnego sobie duchowieństwa biskupowi swemu wiernie przedkładali*. Zob. J. K o r y t k o w s k i, *Arcybiskupi gnieźnieńscy, prymasowie i metropolici polscy od roku 1000 aż do końca 1821 r.*, t. I, Poznań 1889, s. 467; Por. I. S u b e r a, *Synody prowincjalne arcybiskupów gnieźnieńskich...*, s. 51.

¹³⁶ Z. C h o d y Ń s k i, *Dziekani wiejscy*, [w:] *Encyklopedia Kościelna Nowodworskiego*, t. IV, Warszawa 1895, s. 454-455.

-pomorskiej trochę zaniedbana i słabo określona co do praw i obowiązków przed prawodawcą diecezjalnego.

Pierwszą wzmianką historyczną o urzędzie dziekana w diecezji wrocławskiej posiadamy z roku 1326, gdzie w dokumencie biskupa Macieja Gołańczewskiego (1323-1364) do Stolicy Apostolskiej informującym o różnych dziesięcinach i świętopietrze, znajdujemy wzmiankę o urzędzie dziekana¹³⁷. Poza tym dopiero w XV wieku dziekani wymieniani są jako uczestnicy synodów z roku 1418¹³⁸, 1477¹³⁹ i 1487¹⁴⁰. Na ostatnim z wymienionych synodów, odbytym przez biskupa Piotra z Bnina Moszyńskiego (1484-1494) dziekani otrzymali pewne obowiązki jako świadkowie synodalni. Tym samym – jak zaznaczył ustawodawca synodalny – stali się pomocnikami biskupa, jako że otrzymali obowiązek wprowadzania w życie w swoich dekanatach uchwał synodalnych i rozporządzeń biskupa. Synod jednocześnie nakładał na dziekanów jako świadków synodalnych obowiązek wizytowania proboszczów i czuwania nad życiem moralno-religijnym duchowieństwa na terenie dekanatu oraz informowania o ich życiu i postępowaniu na synodzie¹⁴¹. Dziekani jako świadkowie synodalni zostali nazwani na wspomnianym synodzie *mężami zaufania*, gdyż spoczywał na nich poważny obowiązek nadzorowania duchowieństwa, a także informowania o jego nadużyciach. Stąd ustawodawca synodalny wzywał dziekanów do wiernego i gorliwego spełniania powierzonych obowiązków, jak też zobowiązywał dziekanów do składania przysięgi wiernego spełniania swego urzędu¹⁴².

W synodach XVI wiecznych, ale nie potrydenckich, prawodawcy synodalni sporadycznie przypominali o urzędzie dziekana. Czynił to np. synod wrocławski biskupa Macieja Drzewickiego (1513-1531) z roku 1516¹⁴³, jak też synod biskupa Łukasza Górki (1538-1542)

¹³⁷ Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. IX.

¹³⁸ *Acta synodi Anno 1418*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 12.

¹³⁹ *Statuta dioeciesana Sbignei Episcopi Anno 1477*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 20-21.

¹⁴⁰ *Ordinationes sub regimine Petri de Bnin episcopi Anno 1487 editae*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 26.

¹⁴¹ Tamże, s. 26.

¹⁴² Tamże, s. 26.

¹⁴³ *Synodus dioeciesana wladislavae die 21 sep.1516 celebrata Matthias Drevecius [...]* *Episcopus Wladislaviensis*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 33.

z 1539 roku¹⁴⁴. Jeden i drugi wspominają o tym urzędzie ogólnie nie określając jego praw, obowiązków i zadań. Wynika stąd, że ustawodawcy synodalnie nie przywiązywali do tego urzędu zbytniego znaczenia, szczególnie kiedy weźmie się pod uwagę, że wiele miejsca w statutach synodalnych poświęcali urzędowi archidiacona. Z drugiej jednak strony dziekanów nazywano *pomocnikami biskupa*¹⁴⁵.

Pewnego rodzaju przełomem w dowartościowaniu i przywróceniu urzędu dziekańskiego były uchwały synodu prowincjalnego odbytego w Warszawie za arcybiskupa Jana Przerębskiego w 1561 r., a więc jeszcze podczas trwania obrad Tridentinum, który wzywał, aby zaniebana instytucja dziekańska we wszystkich diecezjach przywrócić i powiększyć¹⁴⁶. Obowiązkiem dziekanów było czuwać nad karnością i życiem podległego duchowieństwa. Co więcej, dziekani mieli dwa razy w roku zbierać kapłanów na kongregacje dekanalne, by tępić na nich wszelkie nadużycia i radzić wspólnie nad sprawami duszpasterstwa, a w ważniejszych kwestiach porozumiewać się z ordynariuszem lub jego wikariuszem generalnym¹⁴⁷. Czy uchwała synodu prowincjalnego była wprowadzona w życie diecezji kujawsko-pomorskiej, trudno wprost powiedzieć. Faktem jednak jest, iż po tym synodzie w diecezji powiększa się liczba dekanatów, a włocławskie synody potrydenckie wiele miejsca poświęcały urzędowi dziekana i funkcjonowania dekanatów. Świadczy to zatem o tym, że uchwały synodu prowincjalnego były stopniowo przez biskupów włocławskich wykonywane i wprowadzane w życie, aczkolwiek można to jednoznacznie dostrzec dopiero w ustawodawstwie synodalnym po Soborze Trydenckim.

5. Prawa, obowiązki i zadania dziekana w ustawodawstwie synodów potrydenckich

Włocławskie synody odbyte po Tridentinum o wiele więcej miejsca poświęcały regulacjom urzędu dziekańskiego niż te z poprzed-

---

¹⁴⁴ *In synodo anno 1539 Lucae de Górkā episcopi*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 37.

¹⁴⁵ *Ordinationes sub Regimine Petri de Bnin, episcopi, anno 1487 editae*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 22.

¹⁴⁶ Synod ten stwierdzał: *chwalebne niegdyś było w poszczególnych diecezjach prowincji ustanawianie i działanie dekanatów wiejskich. Święty synod postanowił, aby biskupi ordynariusze przywracali i odnawiali stare urzędy dekanatów wiejskich...* I. S u b e r a, *Synody prowincjalne arcybiskupów gnieźnieńskich...*, s. 106.

¹⁴⁷ Tamże, s. 106.

niego okresu. Zapewne wynikało to z przytoczonych uchwał synodu prowincjalnego z 1561 roku, jak też z uchwał Soboru Trydenckiego, dla którego urząd i posługa dziekana miały przyczynić się do odnowy duszpasterstwa i podniesienia dyscypliny duchowieństwa.

Stąd biskup Karnkowski na pierwszym synodzie potrydenckim odbytym w 1568 roku podkreślał znaczenie i rolę urzędu dziekańskiego oraz zobowiązywał dziekanów do wypełniania swoich obowiązków, szczególnie w zakresie czuwania nad obyczajami i życiem duchowieństwa, administrowania sakramentów i sprawowania kultu Bożego oraz wykonywania swoich urzędów. Jednocześnie zobowiązywał dziekanów, aby wyznaczali miejsce zebrań dekanalnych¹⁴⁸ dwa razy w roku i gromadząc duchowieństwo *przeegzaminowali ich z nauki i życia oraz przekazywali potrzebne wiadomości z teologii i prawa*¹⁴⁹.

Dekanaty i dziekanów ustanawiali zawsze biskupi diecezjalni. Wspominał o tym bardzo wyraźnie synod prowincjalny z 1561 roku, który żądał, aby biskupi ordynariusze ustanawiali nowe dekanaty i dziekanów¹⁵⁰. Stąd można wnioskować, że biskupi sami wybierali dziekanów, a nie kto inny. Sprawę nominacji i wyboru dziekanów komplikuje statut synodu prowincjalnego arcybiskupa Jakuba Wężyka z 1634 roku, który powziął nieco odmienną uchwałę, dającą pewną władzę archidiakonom w wyborze dziekanów. Odpowiedni statut tego synodu stwierdzał: *dziekani wiejscy wykonują wspólny urząd biskupów i archidiakonów, przeto ci dziekani powinni być wybierani wspólnie przez biskupów i archidiakonów*¹⁵¹. Zapewne dobro Kościoła i duszpasterstwa, a także opieka i nadzór i roztaczanie opieki nad duchowieństwem dekanatu przez dziekanów wymagały tej współpracy i porozumienia biskupa i archidiakona przy wyborze dziekanów. Należy jednak podkreślić, że sformułowanie synodu prowincjalnego, iż dziekani mają

¹⁴⁸ Twórcą konferencji, czyli zebrań, albo kongregacji dekanalnych był św. Karol Boromeusz. Jako arcybiskup Mediolonu na synodzie prowincjalnym w 1565 r. zarządził, aby po dekanatach odbywały się kongregacje dekanalne. Zebrania te dziekan był obowiązany prowadzić raz w miesiącu, a miejscem ich odbywania były kościoły dekanatu, wyznaczone – per turnum – przez dziekana. Synod podawał także porządek tych zebrań. Ich praktyka szybko rozpowszechniła się w całym Kościele, także w Polsce. Zob. W. G ó r a l s k i, *Reforma trydencka w diecezji i prowincji kościelnej mediolańskiej...*, s. 252-254.

¹⁴⁹ *Acta Synodi Dioecisanae Wladislaviae anno 1568 per Stanislaum Karnkowski episcopum celebratae*, Z. C h o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 66.

¹⁵⁰ I. S u b e r a, *Synody prowincjale arcybiskupów gnieźnieńskich...*, s. 106.

¹⁵¹ Tamże, s. 137.

być wybierani przez biskupów i archidiaconów nie precyzowało roli archidiacona w tym wyborze. Uchwały synodów wrocławskich wskazują, iż to biskup zawsze mianował dziekana, na ogół na synodzie¹⁵², natomiast wybór na ten urząd konkretnej osoby konsultował z archidiaconem oraz uczestnikami synodu, celem wybrania osoby najbardziej właściwej i godnej. Ci bowiem, znając kandydatów na urząd dziekana, mogli zapewnić biskupa, że kandydaci na dziekanów wywiążą się z nałożonych obowiązków¹⁵³. W tym celu synod biskupa Rozdrażewskiego z 1590 roku żądał, aby dziekani wiejscy byli egzaminowani przez archidiaconów czy zadośćuczynią swoim obowiązkom¹⁵⁴.

Dziekani obejmując swój urząd przysięgali biskupowi posłuszeństwo oraz to, że swoje obowiązki będą spełniali wiernie i gorliwie. Synod diecezjalny z 1628 roku podaje tekst takiej przysięgi¹⁵⁵. Składając ją przysięgali na krzyż, dotykając tekstu Ewangelii. Składanie przysięgi odbywało się najczęściej podczas obrad synodów diecezjalnych lub częstkowych.

Należy zauważyć, iż ustawodawcy synodalni w okresie potrydenckim bardzo mocno zwracali uwagę na przymioty osobiste dziekana, które mich zdaniem odgrywały bardzo ważną rolę w realizowaniu zadań dziekańskich. Jako bowiem sprawujący ten urząd zostali postawieni nad kapłanami i dlatego winni być ze wszech miar doskonalszym i od kapłanów. Skoro zaś uczestniczą we władzy biskupa – nauczał synod biskupa Pawła Wołuckiego z 1622 roku w rozdziale *Decanorum*

¹⁵² *In Sobcoviensi synodo Anno Domini 1590 decreta [...]*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 142.

¹⁵³ *Synodus Dioeciesana sub [...] Mathia Łubieński [...] episcopo Wladislaviensi et Pomeraniae, Wladislaviae, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Quadragesimo Primo, die nona mensis junii, celebrata*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 239.

¹⁵⁴ *In Sobcoviensi synodo Anno Domini 1590 decreta [...]*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 142.

¹⁵⁵ Ja N. N. dziekan I świadek synodalny powołany przez Waszą Ekscelencję obiecuję, przysięgam i ślubuję, że moje obowiązki dziekańskie będę wiernie wykonywał i że zarazem jako świadek synodalny wyjawię Waszej Ekscelencji albo Jego urzędnikowi i w żaden sposób nie będę ukrywał tego co będę wiedział, słyszał albo skoro będę pytany, co uczyniono lub powiedziano wbrew woli Bożej i kanonów świętych. W dekanacie mi powierzonym cokolwiek do mojej świadomości dojdzie, a będzie odnosiło się do Kościoła, diecezji i synodu przedstawię do osądu Waszej Ekscelencji. Tak mi dopomóż Bóg i święta Ewangelio. *Synodus Dioeciesana Andreae Lipski Episcopi Wladislaviensis die 4 maii Anno Domini 1628 celebrata*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 189.

Ruralizm Instructio – to powinni odznaczać się pewnymi przymiotami szczególnie, a mianowicie: wiedzą, świętością, gorliwością o zbawienie dusz, roztropnością i innymi przymiotami¹⁵⁶. Wiedza była dziekanom potrzebna – zdaniem ustawodawcy synodalnego – aby mogli nauczać i rozwiązywać trudności w dziedzinie sumienia i nauczania¹⁵⁷; świętość, aby swym wzorem i przykładem pociągać kapłanów do naśladowania¹⁵⁸, a gorliwość, roztropność i dobroć, aby odpowiedzialnie kierować swoimi dekanatami nad którymi byli postanowieni¹⁵⁹. Jednocześnie synody nawoływały duchowieństwo parafialne do posłuszeństwa i oddawania szacunku dziekanowi z racji pełnienia urzędu w imieniu biskupa i z jego polecenia¹⁶⁰. Dziekanów natomiast wzywaly do troski o swój dekanat¹⁶¹ i znajomość granic dekanatu¹⁶².

Wspomniany biskup Karnkowski na swoim synodzie z 1579 r. wyraził w stosunku do duchowieństwa, a w szczególności do dziekanów, pragnienie, *aby dobrego i prawego życia byli kierownikami, a także aby chętnie i gorliwie swe obowiązki wypełniali*¹⁶³. W podobnym duchu stwierdzał biskup Maciej Łubieński (1631-1641)

---

¹⁵⁶ *Congregatio cleri totius Archidiaconatus Pomeraniae in ecclesia parochiali Sobcoviensi, praesidente Paulo Wołucki [...] Anno Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Secundo, celebrata*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 184.

¹⁵⁷ *Synodus Dioeciesana pro Archidiaconatu Pomeraniae Anno Domini 1614 celebrata [...]*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 166.

¹⁵⁸ *Congregatio cleri totius Archidiaconatus Pomeraniae in ecclesia parochiali Sobcoviensi, praesidente Paulo Wołucki [...] Anno Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Secundo, celebrata*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 184.

¹⁵⁹ *Synodus Dioeciesana sub [...] Mathia Łubieński [...] episcopo Wladislaviensi et Pomeraniae, Wladislaviae, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Quadragesimo Primo, die nona mensis junii, celebrata*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 238.

¹⁶⁰ *Synodus Dioeciesana Andreae Lipski Episcopi Wladislaviensis die 4 maii Anno Domini 1628 celebrata*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 188.

¹⁶¹ *Synodus Dioeciesana sub [...] Mathia Łubieński [...] episcopo Wladislaviensi et Pomeraniae, Wladislaviae, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Quadragesimo Primo, die nona mensis junii, celebrata*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 239.

¹⁶² Tamże.

¹⁶³ *Secunda synodus dioeciesana Stanislai Karnkowski Wladislaviae Anno Domini 1579 celebrata*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 82.

na synodzie diecezjalnym w roku 1641, który wzywał dziekanów, aby *mieli czyste myśli, byli doskonali w czynach, dyskretni w milczeniu, pożyteczni w słowie, gorliwi i sprawiedliwi, nie zaniedbujący się w cnotach, potrafiący napominać i strzec depozytu wiary*¹⁶⁴

Instytucję i urząd dziekana odrodził i podniósł jego rangę biskup Hieronim Rozrażewski. W artykułach dwóch synodów: diecezjalnego z 1586 r. i częściowego odbytego dla archidiaconatu pomorskiego z 1598 r. przypomniał podstawowe obowiązki dziekanów. W artykule *Decanorum ruralium atque eorum congregationum revocatio* biskup Rozrażewski wskazał na godny pochwały zwyczaj, zgodnie z którym wszyscy proboszczowie dwukrotnie w ciągu roku zbierali się w miejscu wyznaczonym przez dziekana, na kongregację dekanalną, gdzie dyskutowali o zagrożeniach, które trzeba było usunąć z życia dekanatu, o trudnościach w pracy duszpasterskiej i o sprawach bieżących. W dalszej części tego artykułu biskup polecił dziekanom, aby w czasie kongregacji upominali po bratersku tych kapłanów, którzy dawali zgorszenie i zasługiwali na skarcenie, a odmawiających udziału w kongregacji karali grzywna w wysokości jednego florena.. Nazwiska tych kapłanów, którzy pomimo upomnienia nie okazali poprawy, miały zostać dostarczone przez dziekana biskupowi lub jego wikariuszowi w sprawach duchowych. Dziekani, którzy zaniedbywaliby nałożone na nich obowiązki, mieli zostać przez biskupa surowo ukarani¹⁶⁵.

W strukturze hierarchicznej diecezji wrocławskiej urząd dziekana – w myśl uchwał synodalnych – stanowił ważne ogniwo, dlatego też już podczas swego pierwszego synodu diecezjalnego biskup Rozrażewski, w artykule *Munus et officium decanorum ruralium*, przedstawił ujęty w trzy punkty szeroki program zadań i obowiązków dziekańskich. Otóż dziekani zostali zobowiązani do dokładnej znajomości granic swoich dekanatów oraz parafii, kościołów i miast, a także obszaru swojej jurysdykcji, a także dwa razy w ciągu

¹⁶⁴ *Synodus Dioecesana sub [...] Mathia Łubieński [...] episcopo Wladislaviensi et Pomeraniae, Wladislaviae, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Quadragesimo Primo, die nona mensis junii, celebrata, Z. C h o d y ń s k i, Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 231.

¹⁶⁵ *Acta et Constitutiones Synodi Dioecesanae Wladislaviensis (primae) habite et celebratae, A. D. 1586, Z. C h o d y ń s k i, Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 105.

roku mieli zwoływać proboszczów lub ich komendatariuszy na kongregacje dekanalne, którym mieli przewodniczyć¹⁶⁶.

Kongregacja miała składać się z Mszy o Duchu Świętym, przemówienia okolicznościowego dziekana oraz debaty z proboszczami i komendarzami na temat właściwego spełniania urzędów duszpasterskich i pracy duszpasterskiej w dekanacie. W dalszym ciągu dziekan winien omawiać z poszczególnymi rządcami parafii zgłaszane przez nich trudności, przy czym należało uwzględnić głosy wszystkich zebranych. Jeżeli w dekanacie znajdowałby się kapłani dający zgorszenie, to dziekan miał obowiązek ich upomnieć, a w przypadku gdyby zgorszenie było duże i dziekan nie był w stanie sam się z nim uporać, wtedy powinien sprawę skierować do biskupa lub jego wikariusza w sprawach duchowych. Mieli też dziekani czuwać, aby wszystkie rozporządzenia ordynariusza były ogłoszone i wyjaśnione proboszczom i jak najlepiej realizowane. Nadto dziekani zostali zobowiązani do towarzyszenia archidiakonowi w wizytacji archidiakońskiej w dekanacie i troszczyć się o prawidłowe wypełnienie wszystkich wizytacyjnych wskazań¹⁶⁷.

Ponadto dziekani mieli obowiązek zwracać uwagę: w jaki sposób przez proboszczów jest sprawowany kult Boży i jak udzielane są udzielane sakramenty; czy dzieci nie umierają bez chrztu; czy w szafowaniu sakramentów i innych obrzędów kapłani postęgowali się agenda diecezjalną i księgami zaproponowanymi przez biskupa; czy Msze święte i kazania w dni świąteczne, a nawet powszednie odbywają się zgodnie z przepisami prawa; czy jacyś parafianie nie zaniedbują spowiedzi i Komunii świętej w okresie wielkanocnym; czy umierającym udzielane jest ostatnie namaszczenie; czy proboszczowie zachęcają swoich parafian do przyjmowania sakramentu bierzmowania; czy spowiednicy w czasie słuchania spowiedzi stosują wszelkie środki ostrożności¹⁶⁸.

---

¹⁶⁶ Do wieku XVI nie było w diecezji włocławskiej ustalonych dokładnie i szczegółowo granic ani parafii, ani dekanatów. Granice te zostały ustalone dopiero za rządów biskupa Rozrażewskiego w 1585 r. Od tego czasu dziekani mieli obowiązek znać granice dekanatu, co nie nastęczało – po wyznaczeniu granic – większych trudności, a służyć miało duszpasterstwu i właściwemu kierowaniu dekanatem. Zob. *Acta synodi ruralium decanatum Pomeraniae ex mandato [...] Hieronimi ep. Wladislavien. et Pomeraniae [...] anno 1585 Gedanii celebratae*, Z. C h o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 92.

¹⁶⁷ Tamże.

¹⁶⁸ Tamże, s. 92-93.

Dziekani mieli ponadto przypominać proboszczom, aby w poszczególne niedziele wykorzystywali Ewangelię celem wyjaśniania jakiejś części katechezy, tzn. jednego z dwunastu artykułów *Składu Apostolskiego, Dekalogu*, siedmiu prośb *Ojciec nasz*, przykazań kościelnych, nowego prawa sakramentów, uczynków miłosierdzia i grzechów głównych. Podobnie byli zobowiązani zatroszczyć się o to, aby wierni w ich dekanatach posiadli znajomość modlitw: *Ojciec nasz*, *Zdrowaś Maryjo*, *Wierzę w Boga* i *Dekalogu*, zachowywali posty nakazane i kilkakrotnie w ciągu roku byli zapoznawani z treścią bulli *Coenae Domini*. Mieli również zwrócić uwagę na to, czy kapłani z należnym szacunkiem i uwielbieniem, na ile jest to możliwe, sprawowali wspomniane obrzędy, czy celebrowali Mszę świętą w konsekrowanych kościołach albo chociaż przy konsekrowanych ołtarzach i czy odmawiają brewiarz¹⁶⁹.

W drugiej połowie XVI w diecezji kujawsko-pomorskiej, czyli włocławskiej, znacznym problemem był brak posłuszeństwa poleceniom biskupa. Stąd biskup Rozrażewski prawodawca synodalny zobowiązał dziekanów, aby zachęcali proboszczów do okazywania posłuszeństwa władzy biskupa i w sprawach swoich dochodów postępowali zgodnie z prawem, nie przyjmowali parafii z rąk ludzi świeckich, ponieważ wtedy ipso facto wpadali w ekskomunikę i nie posiadali władzy udzielania sakramentów. Jeśliby zachorował jakiś proboszcz z dekanatu, wtedy dziekan, z racji pełnionego urzędu, miał obowiązek go odwiedzić, a jeśli zagrażałoby mu niebezpieczeństwo śmierci, miał zatroszczyć się o udzielenie sakramentów i dostarczenie rzeczy koniecznych umierającemu. W przypadku zaś śmierci proboszcza, dziekan miał za zadanie jak najszybciej poinformować o tym biskupa. Wśród obowiązków dziekańskich wymieniono również: informowanie biskupa o przebiegu kongregacji dekanalnych i poważniejszych nadużyciach istniejących w dekanacie, kontrolowanie ksiąg rachunkowych parafii i beneficjów, sprawdzanie czy z kościołów nie zostało nic sprzedane¹⁷⁰.

Na drugim synodzie diecezjalnym biskupa Rozrażewskiego odbytym w 1589 r. wydano uzupełnienie do powołanej na poprzednim synodzie kongregacji dekanalnej. Uzupełnienie to składało się

---

¹⁶⁹ *Acta et Constitutiones Synodi Dioecesanæ Wladislaviensis (primæ) habite et celebratæ, A. D. 1586, Z. C h o d y ń s k i, Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniæ...*, s. 105-106.

¹⁷⁰ Tamże.

z trzech punktów. W pierwszym z nich dziekani zostali zobowiązani, aby podczas konferencji dekanalnych sprawdzali, czy wszyscy kapłani pracujący w dekanacie mają inwestytury albo komendy i czy dobrze znają formułę absolucji. W drugim nakazano dziekanom ogłaszać na każdej kongregacji wydarzenia dotyczące papieństwa i biskupa oraz wszystko to, co zostało uchwalone na synodach prowincjalnych¹⁷¹.

Na ostatnim z synodów odbytym w 1598 r. dla archidiakonu pomorskiego biskup Rozrażewski raz jeszcze przypomniał dziekanom ich obowiązki. Tym razem zostały one ujęte w 28 punktów i zobowiązywały ich do: napominania proboszczów, aby uczyli swoich parafian jak robić znak krzyża; zatroszczenia się, aby w niedziele i święta proboszczowie nauczali swoich parafian katechizmu; dopilnowania, aby proboszczowie lub ich wikariusze słuchali spowiedzi; sprawdzania, czy kapłani tułacze, bez komendy od oficjała, nie sprawowali sakramentów w wakujących parafiach; zwracania uwagi, jak sprawowali się kapłani w dekanacie; badania czy proboszczowie właściwie sprawowali duszpasterstwo i udzielali sakramentów; ogłaszania odpustów gregoriańskich; przesyłania do kancelarii biskupiej wykazu odpustów, które były już ogłoszone; nie pozwalania żadnemu kapłanowi głoszenia kazań, jeśli nie miał na to pozwolenia ordynariusza lub nie posiadał beneficjum w diecezji; odbywania zebrania dekanalnego raz w półroczu; powiadamianie biskupa o porzuconych parafiach; w przypadku śmierci proboszcza, poinformowanie biskupa o śmierci oraz zatroszczenia się parafię i wypełnienie testamentu; sprawdzania czy każdy proboszcz posiada egzemplarz bulli *Coenae Domini* i czy ogłaszana jest wiernych jej treść; dopilnowania, ażeby proboszczowie posiadali niezbędne księgi do sprawowania kultu Bożego i sakramentów, tj. mszał, agendę, antyfonarz; polecenia proboszczom prowadzenia ksiąg z nazwiskami: heretyków, podejrzanych o herezję lub innych przeciwników zwyczajów i dyscypliny kościelnej; upominanie proboszczów, aby nie przyjmowali zakonników do słuchania spowiedzi swoich parafian, chyba że zostali oni zatwierdzenie przez biskupa; dopilnowanie, aby w parafiach znajdowały się księgi ochrzczonych,

---

¹⁷¹ *Acta et Constitutiones Synodi secunda dioeceseanae Wladislaviensis die 22 Septembris A. D. 1589 [...] celebratae*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 133.

w których będą zapisane imiona i nazwiska ochrzczonych ich rodziców i rodziców chrzestnych oraz dała i miejsce chrztu; nakazanie proboszczom prowadzenie księgi zaślubionych; dopilnowanie, aby w poszczególnych kościołach hostie były konsekrowane dwa lub trzy razy w miesiącu i nie używano do odprawiania Mszy świętej skwaśniałego wina; sprawdzanie czy proboszczowie znali i wyjaśniali swoim parafianom grzechy zastrzeżone papieżowi i biskupowi; czuwanie nad tym, by proboszczowie udzielali Komunii świętej chorym o kończącym życie; dopilnowanie, aby w parafiach nie było nieochrzczonych chorych dzieci; napominanie w swoich dekanatach podległych księży, aby mieli w swoich kościołach olej święty pochodzący jedynie z kościoła katedralnego; dopilnowanie, aby w poszczególnych kościołach odbywały się nabożeństwa czterdziestogodzinne; zatroszczenia się, aby w parafiach przywrócono piękny i święty zwyczaj ostatniego namaszczenia; polecenia wszystkim proboszczom, aby w swoich kościołach znajdowało się baptysterium i chrzest dzieci odbywał się w baptysterium; sprawdzanie czy kancelarie parafialne były prowadzone zgodnie z przepisami biskupa; zachęcanie do odbywania w kościołach adoracji Krzyża świętego¹⁷².

Synody późniejsze wyznaczały dziekanom podobne i jeszcze inne zadania. Najpierw wymagały od dziekanów, aby byli sami spowiednikami duchowieństwa dekanatu¹⁷³, później, kiedy stało się to niemożliwe – jak to czynił synod z 1634 r. – zobowiązywały dziekanów do wyznaczania dla duchowieństwa dekanatu przykładowych, roztropnych i zacnych spowiedników¹⁷⁴. Synody częstkowe odbyte dla archidiaconatu pomorskiego z 1617¹⁷⁵

¹⁷² *Acta Processus et Decreta Congregationis Archidiaconatus Pomeraniae [...] Hieronimus Comes a Rozrażów [...] in Ecclesia Parochiali Sobcoviensi Anno Domini 1598 [...] celebravit, Z. Ch o d y ń s k i, Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 148-149; Zob. J. G r ę ż l i k o w s k i, *Recepcja reformy trydenckiej...*, s. 380-382.

¹⁷³ *Acta Processus et Decreta Congregationis Archidiaconatus Pomeraniae [...] Hieronimus Comes a Rozrażów [...] in Ecclesia Parochiali Sobcoviensi Anno Domini 1598 [...] celebravit, Z. Ch o d y ń s k i, Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 145.

¹⁷⁴ *Acta seu Decreta et Statuta synodalia Wladislaviensis Dioecesis MDCXXXIV, die XVI Mai, et sequentibus sancita, Z. Ch o d y ń s k i, Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 200.

¹⁷⁵ *Synodus Sobcoviensis Pauli Wohucki episcopi A. D. 1617 celebrata [...], Z. Ch o d y ń s k i, Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 169.

i 1622 r.¹⁷⁶ nakazywały dziekanowi, aby wyznaczając kogoś na spowiednika, kierował się roztropnością i mądrością oraz dobrem duchowym duchowieństwa. Wynika z tego, że dziekani – w myśl stwierdzeń prawodawcy synodalnego – mieli prawo wglądu w życie wewnętrzne duchownych dekanatu. Było to spowodowane tym, że życie wewnętrzne duchowieństwa, szczególnie sakramentu pokuty, były zaniedbane. Stąd rolą dziekanów było podnoszenie życia wewnętrznego i pobożności duchowieństwa na wyższy poziom.

Synody diecezjalny z 1622 r., 1628 r. i 1634 r. nakazywały dziekanom – podobnie jak to czynił synod biskupa Rozrażewskiego z 1586 r. – towarzyszenie biskupowi, archidiakonowi czy też wyznaczonemu przez biskupa wizytatorowi, w czasie wizytacji. Wizytacje te miały na celu “zachowanie czystości wiary i umocnienie obyczajów chrześcijańskich wśród wiernych”¹⁷⁷.

Wiele miejsca synody włocławskie poświęcały przeprowadzaniu wizytacji parafii przez dziekana. W myśl postanowień Tridentinum, dziekani będąc bezpośrednimi przełożonymi proboszczów z ramienia biskupa, mogli najlepiej zbadać potrzeby i bolączki parafii. Celem takiej wizytacji parafialnej – jak podkreślał synod biskupa Macieja Łubieńskiego z 1641 r. – było czuwanie nad stanem moralnym i materialnym parafii. Swoje wizytacje byli zobowiązani przeprowadzać raz a roku, a sprawozdanie z niej przesłać biskupowi¹⁷⁸.

Czuwanie nad stanem moralnym parafii obejmowało badanie życia moralnego i obyczajów duchowieństwa, czuwanie czy kapłani dekanatu prowadzili właściwy tryb życia, nacechowany dobrymi

---

¹⁷⁶ *Congregatio cleri totius Archidiaconatus Pomeraniae, in Ecclesia Parochiali Sobcoviensi, praesidente Paulo Wołucki [...] Anno Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Secundo, celebranta, Z. C h o d y ń s k i, Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 184.

¹⁷⁷ *Congregatio cleri totius Archidiaconatus Pomeraniae, in Ecclesia Parochiali Sobcoviensi, praesidente Paulo Wołucki [...] Anno Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Secundo, celebrate, Z. C h o d y ń s k i, Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 184; *Synodus Dioecesis Andreae Lipski Episcopi Wladislaviensis die 4 maii Anno Domini 1628 celebrata, Tamże, s. 188; Acta seu Decreta et Statuta synodalia Wladislaviensis Dioecesis MDCXXXIV, die XVI Maii, et sequentibus sancita, Tamże, s. 200.*

¹⁷⁸ *Synodus Dioecesis sub [...] Mathia Łubieński [...] episcopo Wladislaviensis et Pomeraniae, Wladislaviae, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Quadragesimo Primo, Die Nona Mensis Junii, celebrata, Z. C h o d y ń s k i, Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 238.

obyczajami, jak to twierdziły synody z 1622 r.¹⁷⁹, 1628 r.¹⁸⁰, 1634 r.¹⁸¹ i 1641 r.¹⁸², czuwanie nad przestrzeganiem rezydencji duchowieństwa¹⁸³, znajomości teologii i prawa kanonicznego¹⁸⁴, co wiązało się z obowiązkiem egzaminowania duchowieństwa z zakresu teologii moralnej, dogmatycznej, prawa kanonicznego, sakramentu pokuty, liturgiki, głoszenia Słowa Bożego, udzielania sakramentów, zwłaszcza umierającym, sprawowania kultu Bożego, chowaniem zmarłych. Synod biskupa Macieja Łubieńskiego z 1641 r. nazywał dziekana „ojcem i stróżem”¹⁸⁵.

Wizytacja dziekańska obejmowała także sprawy materiale i majątkowe. Najpierw przedmiotem wizytacji miał być kościół, jego stan zewnętrzny i wewnętrzny, wystrój, utrzymanie, ołtarze, troska o przechowywanie i bezpieczeństwo Najświętszego Sakramentu, cmentarz¹⁸⁶, wyposażenie kościoła w szaty liturgiczne, księgi, sprzę-

¹⁷⁹ *Congregatio cleri totius Archidiaconatus Pomeraniae, in Ecclesia Parochiali Sobcoviensi, praesidente Paulo Wołucki [...] Anno Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Secundo, celebrata*, Z. Chodyński, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 184.

¹⁸⁰ *Synodus Dioecisana Andreae Lipski Episcopi Wladislaviensis die 4 maii Anno Domini 1628 celebrata*, Z. Chodyński, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 194.

¹⁸¹ *Acta seu Decreta et Statuta synodalia Wladislaviensis Dioecesis MDCXXXIV, die XVI Maii, et sequentibus sancita*, Z. Chodyński, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 200.

¹⁸² *Synodus Dioecisana sub [...] Mathia Łubieński [...] episcopo Wladislaviensi et Pomeraniae, Wladislaviae, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Quadragesimo Primo, Die Nona Mensis Junii, celebrata*, Z. Chodyński, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 236 i 238.

¹⁸³ *Synodus Sobcoviensis Pauli Wołucki, episcopi A. D. 1617 celebrata [...]*, Z. Chodyński, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 170.

¹⁸⁴ *Synodus Sobcoviensis Pauli Wołucki, episcopi A. D. 1617 celebrata [...]*, Z. Chodyński, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 170; *Synodus Dioecisana Anni 1620, celebranda Wladislaviae*, Tamże, s. 176; *Congregatio cleri totius Archidiaconatus Pomeraniae, in Ecclesia Parochiali Sobcoviensi, praesidente Paulo Wołucki [...] Anno Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Secundo, celebrate*, Tamże, s. 184.

¹⁸⁵ *Synodus Dioecisana sub [...] Mathia Łubieński [...] episcopo Wladislaviensi et Pomeraniae, Wladislaviae, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Quadragesimo Primo, Die Nona Mensis Junii, celebrata*, Z. Chodyński, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 238.

¹⁸⁶ *Synodus Sobcoviensis Pauli Wołucki, episcopi A. D. 1617 celebrata [...]*, Z. Chodyński, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 170; *Synodus Dioecisana Anni 1620, celebranda Wladislaviae*, Tamże, s. 176; Por. J. Grężlikowski, *Recepcja reformy trydenckiej...*, s. 382-383.

ty i paramenty oraz ich czystość i schludność¹⁸⁷. Podczas wizytacji dziekani mieli również sprawdzać księgi parafialne (metrykalne), na co zwracał szczególną uwagę synod archidiaconatu pomorskiego z 1622 r.¹⁸⁸

Innym – ważnym obowiązkiem dziekańskim – było przeprowadzanie zebrania dekanalnego. Nie tylko synody z pierwszej fazy recepcji uchwał trydenckich w diecezji o nich wspominały i określały ich kształt i porządek, ale również i synody późniejsze. Przed wszystkim zwracały uwagę na ich rolę i znaczenie dla ożywienia i podtrzymywania ducha kapłańskiego wśród duchowieństwa dekanatu, zaradzania potrzebom duszpasterskim i realizowania postanowień synodalnych. Synody zobowiązywały dziekanów do tego, aby właśnie na tych zebraniach badali i egzaminowali duchownych i nauczycieli ze znajomości teologii i prawd wiary¹⁸⁹.

Dlatego synody z 1617 r.¹⁹⁰, 1620 r.¹⁹¹, 1622 r.¹⁹², 1628 r.¹⁹³ oraz z 1634 r.¹⁹⁴ nakazywały, aby kongregacje dekanalne składały się z dwóch części: ascetycznej (Msza z kazaniem) i obradowej. Pod-

¹⁸⁷ *Synodus Sobcoviensis Pauli Wołucki, episcopi A. D. 1617 celebrata [...]*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 170; *Congregatio cleri totius Archidiaconatus Pomeraniae, in Ecclesia Parochiali Sobcoviensi, praesidente Paulo Wołucki [...] Anno Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Secundo, celebranta*, Tamże, s. 184.

¹⁸⁸ *Congregatio cleri totius Archidiaconatus Pomeraniae, in Ecclesia Parochiali Sobcoviensi, praesidente Paulo Wołucki [...] Anno Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Secundo, celebrata*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 184.

¹⁸⁹ *Acta seu Decreta et Statuta synodalia Wladislaviensis Dioecesis MDCXXXIV, die XVI maii, et sequentibus sancita*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 201.

¹⁹⁰ *Synodus Sobcoviensis Pauli Wołucki, episcopi A. D. 1617 celebrata [...]*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 170.

¹⁹¹ *Synodus Dioecesana Anni 1620, celebranda Wladislaviae*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviae et Pomeraniae...*, s. 176.

¹⁹² *Congregatio cleri totius Archidiaconatus Pomeraniae, in Ecclesia Parochiali Sobcoviensi, praesidente Paulo Wołucki [...] Anno Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Secundo, celebranta*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 184.

¹⁹³ *Synodus Dioecesana Andreae Lipski Episcopi Wladislaviensis die 4 maii Anno Domini 1628 celebrata*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 188.

¹⁹⁴ *Acta seu Decreta et Statuta synodalia Wladislaviensis Dioecesis MDCXXXIV, die XVI Maii, et sequentibus sancita*, Z. Ch o d y ń s k i, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 200 i 231.

czas druga części zebrania, prowadzonej przez dziekana, przedmiotem obrad miały być sprawy dobrego i godnego duszpasterzowania. Najpierw dziekani sprawdzali świadectwa ustanowienia kanonicznego proboszczów, bądź inwestytury, a co za tym szło, sprawy jurysdykcji słuchania spowiedzi i głoszenia kazań. Każdy proboszcz miał obowiązek podczas takiego zebrania dać sprawozdanie ze swego życia kapłańskiego i życia parafii¹⁹⁵. Jeżeli dziekani zauważyli u jakiegoś duchownego zaniedbania, czy to w życiu duchowym czy administrowania parafią, mieli prawo upominać, a jeżeli zaniedbanie to się powtarzało, to nakładali naganę. Gdy natomiast miały miejsce większe występki i zgorśzenia w dekanacie, dziekan – po zbadaaniu całej sprawy – był zobowiązany o wszystkim powiadomić pisemnie biskupa. Jednocześnie synody polecały dziekanom troskę o utrzymywanie wśród duchowieństwa swoich okręgów ducha jedności i miłości.

Synod biskupa Andrzeja Lipskiego z 1628 r. nakazywał dziekanom przesyłanie do Kurii pisemnych sprawozdań z odbytych zebrań dekanalnych, jak i wizytacji parafialnych. Sprawozdanie te bowiem, miały służyć pomocą dla biskupa w zorientowaniu się jak przedstawiało się w poszczególnych dekanatach życie religijne wśród duchownych i wiernych świeckich, a także duszpasterstwo¹⁹⁶. Nadto zobowiązywał kapłanów do całkowitego posłuszeństwa dziekanom. W przypadku niesubordynacji i stwierdzonego uporów, nadmieniały statuty, winni mieli być ukarani przez biskupa, stosownie do ciężkości wykroczenia¹⁹⁷.

Ten sam synod, ustanawiał dziekanów świadkami synodalnymi. Wcześniej wspominał o świadkach synodalnych synod przedtrydencki biskupa Piotra z Bnina Moszyńskiego (1484-1495) z 1487 r., nakazując im czuwanie nad życiem moralnym i postępowaniem duchowieństwa według zasad i norm Kościoła i wizytowanie proboszczów¹⁹⁸. Świadkowie ci, jako mężowie zaufania, byli zarazem dziekanami, dowodzi tego norma synodu z 1628 r. Ustawodawca

¹⁹⁵ Tamże, s. 200.

¹⁹⁶ *Synodus Dioecisana Andreae Lipski Episcopi Wladislaviensis die 4 maii Anno Domini 1628 celebrata*, Z. Chodyski, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 188.

¹⁹⁷ Tamże.

¹⁹⁸ *Ordinationes sub Regimine Petri de Bnin, episcopi Anno 1487 editae*, Z. Chodyski, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 26.

nakazywał powyższym świadkom czuwanie nad życiem moralno-religijnym kapłanów i informowanie o moralności duchowieństwa na synodzie. Zobowiązywał ich poprzez składanie specjalnej przysięgi do wiernego i uczciwego wypełniania obowiązków na nich nałożonych¹⁹⁹.

Ukazane prawa, obowiązki i zadania, tak liczne i wymagające od dziekanów wysiłku i zaangażowania, dobrze realizowane, gwarantowały – zdaniem potrydenckich prawodawców synodalnych – wzrost karności, moralności i dyscypliny wśród duchowieństwa, odnowę duszpasterstwa, a także wprowadzanie w życie parafialne przepisów prawa powszechnego i diecezjalnego. Należy podkreślić, że przede wszystkim synody biskupa Hieronima Rozrazewskiego i synody biskupów: Pawła Wołuckiego (1617, 1620 i 1622 r.), Andrzeja Lipskiego (1628) i Macieja Łubieńskiego (1634) miały decydujący wpływ na kształt urzędu dziekańskiego w diecezji kujawsko-pomorskiej, czyli włocławskiej, jego funkcjonowanie i zadania jakie spełniał dla ożywienia duszpasterstwa i reformowania Kościoła. W drugiej połowie XVII wieku i później, po ustaniu działalności synodalnej w diecezji włocławskiej, tak jak to było w innych diecezjach²⁰⁰, urząd ten rozwijał się i odgrywał coraz większą rolę w duszpasterstwie. Do rozkwitu instytucji dziekańskiej dochodzi w XIX wieku, kiedy to podział diecezji na archidiakonaty zanika po roku 1818, a tym samym i urząd archidiakona, a w to miejsce prawa i obowiązki archidiakonów przejmują dziekani. Tym samym ich władza w dekanacie znacznie wzrosła²⁰¹.

6. Urząd i posługa dziekana w synodach odbytych po Soborze Watykańskim II

Sobór Watykański II potwierdził, że instytucja synodu diecezjalnego wciąż pozostaje niezastąpionym narzędziem reformy i od-

¹⁹⁹ *Synodus Dioecisana Andreae Lipski Episcopi Wladislaviensis die 4 maii Anno Domini 1628 celebrata*, Z. Chodynski, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Pomeraniae...*, s. 189; Zob. J. Gręźlikowski, *Recepcja reformy trydenckiej...*, s. 384-385.

²⁰⁰ Zob. M. Przybyłko, *Urząd dziekana w polskim ustawodawstwie synodalnym XVIII wieku*, *Prawo Kanoniczne* 9(1966) nr 1-2, s. 113-211; *Prawo Kanoniczne* 19(1976) nr 1-2, s. 203-239.

²⁰¹ Z. Chodynski, *Archidiakon*, [w:] *Encyklopedia Kościelna Nowodworskiego*, t. I, s. 373.

nowy Kościoła²⁰². Stąd uchwały synodów nadal odgrywają ważną rolę w regulacjach prawa partykularnego, w tym określają prawa, obowiązki i zadania urzędu dziekańskiego, który po Soborze zyskał nowe spojrzenie i znaczenie. Otóż Sobór zaznaczył, że urząd i funkcja dziekana wpisuje się w posłannictwo i kolegialność w wykonywaniu posługi oraz wielość metod działania Kościoła. Stąd zachęcał biskupów diecezjalnych, aby chętnie wsłuchiwali się w głos swojego prezbiterium, zasięgali rady i opinii kapłanów dotyczącej potrzeb pracy duszpasterskiej i dobra diecezji²⁰³. W strukturach wspomnianego prezbiterium mieści się w sposób szczególny urząd i instytucja dziekana, której celem jest wspieranie biskupa diecezjalnego w wykonywaniu pasterskiej posługi w dziele kierowania, nauczania i uświęcania Ludu Bożego.

Skoro zatem dziekani jako przedstawiciele prezbiterium Kościoła partykularnego należą do najbliższych i najbardziej zaufanych współpracowników biskupa diecezjalnego oraz stanowią bardzo ważną rolę w strukturze tego Kościoła, tenże biskup diecezjalny poprzez uchwały synodalne lub inne akty ustawodawcze określa i wyznacza ich prawa, zadania, obowiązki i kompetencje. Czyni to oczywiście w zgodności z prawodawstwem powszechnym²⁰⁴. Tak też było w wypadku uchwał dwóch wrocławskich synodów diecezjalnych odbytych po Vaticanum II. Pierwszy synod wrocławski odbyty przez biskupa Antoniego Pawłowskiego w 1967 roku kwestię posługi dziekańskiej uregulował w statutach 45-59²⁰⁵, natomiast drugi z 1994 roku uprawnienia, obowiązki i zadania określał w statutach 321-334²⁰⁶. Dodatkowo prawa i zadania dziekanów określają *Statuty Dziekańskie*, wydane w 1990 roku przez biskupa Henryka Muszyńskiego (1987-1992)²⁰⁷.

---

²⁰² DB, nr 36. Zob. E. S z t a f r o w s k i, *Synod diecezjalny w doktrynie soborowej i jej wyraz w posoborowych synodach polskich*, Prawo Kanoniczne 30(1987) nr 1-2, s. 61-62.

²⁰³ DB, nr 7.

²⁰⁴ Zob. kan. 553-555 KPK.

²⁰⁵ *Synod Diecezji Wrocławskiej odbyty we Wrocławku w dniach 6-9.XI.1967 r. pod przewodnictwem J. E. Biskupa Antoniego Pawłowskiego, Biskupa Wrocławskiego*, Wrocław 1976 (mps), statuty 45-59, s. 11-15 (cytuję dalej: I SDW).

²⁰⁶ *Drugi Synod Diecezji Wrocławskiej. Statuty*, Wrocław 1994, statuty 321-334, s. 93-96 (cytuję dalej: II SDW).

²⁰⁷ *Statuty Dziekańskie obowiązujące na terenie diecezji wrocławskiej*, Kronika Diecezji Wrocławskiej 73(1990) nr 1-2, s. 6-11 (cytuję dalej: *Statuty Dziekańskie*).

Włocławskie ustawodawstwo synodalne po II Soborze Watykańskim w odniesieniu do urzędu dziekańskiego jest dość bogate i szczegółowo określa prawa, obowiązki i zadania dziekanów. Czyni dziekana pośrednikiem między biskupem diecezjalnym i kurią biskupią, a duchowieństwem i wiernymi świeckimi dekanatu w określonych sprawach. Jednocześnie urzędu tego nie ogranicza tylko do zadań i funkcji administracyjno-kontrolnych, ale także do zadań duszpasterskich w dekanacie. Jest bowiem zdania, że od osoby dziekana i wypełniania jego posługi w dużym stopniu zależy realizacja misji i posłannictwa Kościoła.

6.1. Dziekan przedstawicielem biskupa diecezjalnego i jego władzy na terenie dekanatu

Mając na uwadze uchwały synodów włocławskich w odniesieniu do urzędu dziekańskiego, możemy powiedzieć, że dziekan należy do współpracowników biskupa diecezjalnego i jest jego przedstawicielem na terenie dekanatu, pełniąc tam funkcje duszpasterskie o charakterze ponadparafialnym²⁰⁸. Jego zadaniem jest wspomaganie biskupa diecezjalnego w zakresie prowadzenia działalności duszpasterskiej na terenie powierzonego mu dekanatu oraz wypełnianie określonych funkcji administracyjnych²⁰⁹.

Zgodnie z postanowieniem kan. 553 § 1 KPK dziekan jest mianowany przez biskupa diecezjalnego jako jego wikariusz zewnętrzny, a więc jest przedstawicielem biskupa diecezjalnego i jego władzy w dekanacie²¹⁰. Ustanawiając dziekana, biskup diecezjalny wybiera go z spośród proboszczów pełniących funkcje duszpasterskie na terenie danego dekanatu. Przed wyborem – według *Statutów Dziekańskich* – powinien zasięgnąć zdania Rady Kapłańskiej²¹¹, a także kapłanów dekanatu²¹². Funkcja dziekana nie jest związana z określoną parafią, a posługa jest czasowa²¹³.

Dziekan otrzymuje nominację na okres pięciu lat. Po upływie tego terminu pełnienie tego urzędu może być przedłużone. Dla

---

²⁰⁸ II SDW, statut 321.

²⁰⁹ Tamże; I SDW, statut 45.

²¹⁰ II SDW, statut 322.

²¹¹ Zob. kan. 495 § 1 KPK.

²¹² Zob. kan. 553 § 2 KPK.

²¹³ *Statuty Dziekańskie*, p. I.

słusznych i odpowiednio ważnych powodów biskup diecezjalny może zwolnić lub przyjąć rezygnację dziekana przed upływem kadencji, a także może przekazać tę funkcję innemu kapłanowi. Funkcja ta wygasa w wypadku przeniesienia dziekana do innego dekanatu. Takie umocowanie prawne stawia urząd dziekana w pozycji dość korzystnej dla realizacji zadań i obowiązków, które są przede wszystkim ukierunkowane na przedstawicielstwo biskupie tego urzędu w terenie²¹⁴.

Mając na uwadze normy prawa powszechnego (kan. 555 KPK) synodalny ustawodawca wrocławski do praw dziekana zalicza uczestniczenie w synodzie diecezjalnym zwoływanym przez biskupa diecezjalnego, posiadanie i używanie pieczęci dziekańskiej, prawo wprowadzania na urząd proboszcza. W przypadku, gdy któryś z proboszczów dekanatu z przyczyn niezależnych nie może wykonywać swoich obowiązków, dziekan na mocy prawa diecezjalnego otrzymuje władzę zastępcy. Władza ta jednak nie dotyczy błogosławienia małżeństw²¹⁵. Na znak łączności ze swoim biskupem i jednocześnie jako przedstawiciel prezbiterium diecezjalnego, dziekan bierze udział w koncelebryze sprawowanej w godzinach porannych w Wielki Czwartek w bazylice katedralnej pod przewodnictwem Pasterza Diecezji²¹⁶.

Jeżeli chodzi o zadania i obowiązki dziekana, jako przedstawiciela biskupa w dekanacie, to należy wymienić następujące:

- popieranie i koordynowanie w ramach dekanatu wspólnie podejmowanej działalności duszpasterskiej, w którą włączają się referenci dekanalni ustanowieni do różnych dziedzin duszpasterstwa²¹⁷;
- czuwanie nad tym, by duchowni dekanatu prowadzili życie odpowiadające stanowi duchownemu i gorliwie spełniali swoje obowiązki, a w tym m.in. aby święte czynności sprawowali zgodnie z przepisami liturgicznymi, by dbali o kościoły i sprzęt liturgiczny, przechowywanie Najświętszego Sakramentu, aby

---

²¹⁴ I SDW, statut 45, 2; II SDW, statut 322; *Statuty Dziekańskie*, p. II, 1; Zob. J. Grężlikowski, *Prawa, obowiązki i zadania dziekana w świetle statutów dziekańskich obowiązujących na terenie diecezji wrocławskiej*, Kronika Diecezji Wrocławskiej 73(1990) nr 1-2, s. 38.

²¹⁵ II SDW, statut 323; *Statuty Dziekańskie*, p. II, 4 i 4 c.

²¹⁶ II SDW, statut 324; *Statuty Dziekańskie*, p. II, 4 e.

²¹⁷ II SDW, statut 323; *Statuty Dziekańskie*, p. II, 3 a, 7.

- starannie i właściwie prowadzili i przechowywali księgi parafialne oraz prawidłowo administrowali dobrami kościelnymi²¹⁸;
- wizytowanie parafii swego dekanatu w sposób określony przez biskupa diecezjalnego, a niekiedy wizytowanie uczących religii w szkołach i informowanie biskupa diecezjalnego o realizowaniu katechizacji w parafiach dekanatu²¹⁹;
  - zabieganie o to, żeby duchowni zgodnie z postanowieniami prawa partykularnego uczestniczyli w określonych konferencjach, prelekcjach, spotkaniach teologicznych i zjazdach²²⁰;
  - troska o dostarczanie pomocy duchowych i materiałów duszpasterskich prezbiterom swego dekanatu²²¹;
  - staranie się o dobre poznanie wszystkich kapłanów dekanatu, otoczenie ich braterską życzliwością i spieszenie im z pomocą. Otaczanie szczególną troską tych kapłanów, którzy znajdują się w trudniejszych okolicznościach lub przeżywają pewne problemy czy kryzysy. Opieka nad kapłanami chorymi, aby nie było pozbawieni pomocy duchowej i materialnej, a w przypadku śmierci troska o pogrzeb. Dziekan powinien zatroszczyć się również o to, aby podczas choroby kapłana lub w przypadku jego śmierci nie zostały zabrane lub nie zginęły księgi parafialne, dokumenty, sprzęt liturgiczny oraz inne przedmioty należące do parafii. Dziekan również nadzoruje osieroconą parafię na skutek śmierci proboszcza, powiadamia kurię o śmierci kapłana jego dekanatu, organizuje pogrzeb i czuwa, aby testament był wykonany według woli zmarłego i aby ktoś z księży kondekanalnych napisał wspomnienie pośmiertne o zmarłym²²²;
  - wprowadzanie na urząd każdego nowego proboszcza w dekanacie, przedstawianie go wiernym, sporządzanie protokołu zdawczo-odbiorczego przy zmianie proboszcza parafii i dostarczenie go do kurii biskupiej²²³;

²¹⁸ I SDW, statut 50; II SDW, statut 324; *Statuty Dziekańskie*, p. II, 4, 5.

²¹⁹ I SDW, statut 46, 2; II SDW, statut 330.

²²⁰ II SDW, statut 328; *Statuty Dziekańskie*, p. II, 6.

²²¹ II SDW, statut 330.

²²² I SDW, statut 46, 2; II SDW, statut 327; *Statuty Dziekańskie*. P. II, 2, 3 a, 9.

²²³ I SDW, statut 47; *Statuty Dziekańskie*, p. II, 3 a, 6; Zob. J. Gręźlikowski, *Wprowadzenie nowo mianowanego proboszcza w posługiwanie we wspólnocie parafialnej w świetle przepisów prawa powszechnego*, Kronika Diecezji Włocławskiej 73(1990) nr 9-10, s. 260-269.

- przeprowadzanie w dekanacie zebrań dekanalnych, które powinny składać się z części religijno-ascetycznej, teologiczno-pastoralnej i praktycznej²²⁴;
- branie czynnego udziału w konferencjach księży dziekanów zwoływanych przez biskupa diecezjalnego. Odbiór olejów świętych z kościoła katedralnego i rozdzielanie ich poszczególnym kościołom dekanatu²²⁵;
- usuwanie nieporozumień powstałych na terenie dekanatu między duszpasterzami i ich pracownikami kościelnymi, względnie parafianami; rozstrzyganie spraw o podział krescencji²²⁶;
- badanie i opiniowanie spraw związanych z tworzeniem nowych parafii lub ośrodków duszpasterskich, jak również z rozgraniczeniami już istniejących oraz informowanie i opiniowanie spraw związanych z budową nowych kościołów i kaplic²²⁷;
- prowadzenie archiwum dziekańskiego²²⁸;
- towarzyszenie biskupowi w czasie wizytacji kanonicznej w parafiach dekanatu i dopilnowanie wykonania jej zaleceń²²⁹.

Jak można zauważyć, prawa, obowiązki i zadania dziekana jako przedstawiciela biskupa diecezjalnego w dekanacie dotyczą przede wszystkim nadzorowania i czuwania, aby podlegli mu kapłani wykonywali wiernie i sumiennie swoje kapłańskie i duszpasterskie obowiązki, zarządzali w sposób właściwy dobrami materialnymi Kościoła, prowadzili księgi parafialne oraz sprawowali kult Boży i czynności liturgiczne zgodnie z przepisami, a także sprowadzają się one do rozmaitych czynności administracyjno-kontrolnych. Jednocześnie sprawowanie urzędu dziekana wymaga inspirowania, popierania i koordynowania w ramach dekanatu wspólnie podejmowanej działalności duszpasterskiej.

W tym celu dziekan ma obowiązek wizytować parafie swego dekanatu i przynajmniej raz w roku zdawać pisemne sprawozdanie biskupowi diecezjalnemu z duchowego i materialnego stanu parafii w dekanacie. Troszczy się również o stan katechizacji w dekana-

²²⁴ II SDW, statut 328.

²²⁵ II SDW, statut 325; *Statuty Dziekańskie*, p. II, 3 a, 12.

²²⁶ *Statuty Dziekańskie*, p. II, 3 b, 1.

²²⁷ *Statuty Dziekańskie*, p. II, 3 b, 5.

²²⁸ *Statuty Dziekańskie*, p. II, 3 b, 4.

²²⁹ *Statuty Dziekańskie*, p. II, 3, b 3.

cie, dba o wykonywanie rozporządzeń biskupa diecezjalnego oraz protokółów wizytacyjnych biskupa w poszczególnych parafiach dekanatu. Praca i działalność dziekana to także i przede wszystkim potęgowanie życia religijnego w całym dekanacie. Pod jego przewodnictwem wszyscy kapłani zaangażowani w duszpasterstwie mają podjąć zgodną współpracę, której owocem będzie ożywienie życia religijnego i duszpasterskiego.

Wymione zadania spełniają dziekani na mocy prawa powszechnego oraz władzy delegowanej przez biskupa diecezjalnego. Zadania te wymagają od dziekana utrzymywania ścisłej więzi z biskupem diecezjalnym, a także posłuszeństwa biskupowi diecezjalnemu, które jest składowym elementem wiary chrześcijańskiej²³⁰. Działalność dziekana, a więc tak jego osobisty stosunek do biskupa diecezjalnego, jak i czuwanie nad wykonywaniem jego dekretów i rozporządzeń w dekanacie, powinny wypływać z cnoty religijnego posłuszeństwa, opartego na motywach wiary.

Zadania i obowiązki dziekana jako przedstawiciela biskupa diecezjalnego i jego władzy w dekanacie w prawie partykularnym diecezji wrocławskiej wskazują, iż czuwanie nad wykonywaniem przepisów prawa kanonicznego i zarządzeń biskupa diecezjalnego powinno opierać się u dziekana z jednej strony na poczuciu prawa, z drugiej strony na ojcowskim stosunku do podległego mu duchowieństwa. Poczucie prawa nakłaniać będzie dziekana do czujnej kontroli, a nawet niekiedy do surowych napomnień wobec opieśzałych i niedbałych kapłanów w dekanacie, zwłaszcza w wypadku zawinionego niedbalstwa. Poczucie duchowego ojcostwa wobec kapłanów kondekanalnych przyczyni się do roztropnej wyrozumiałości, uwzględniającej tak słabość ludzkiej natury, jak też nie sprzyjające warunki, utrudniające dokładne wykonanie obowiązków duszpastersko-administracyjnych²³¹.

6.2. Dziekan kierownikiem i duszpasterzem kapłanów swego dekanatu

Zgodnie z wolą prawodawcy kościelnego, dziekan ma czuwać nad tym, aby kapłani jego dekanatu prowadzili życie odpowia-

²³⁰ Por. KK, nr 18.

²³¹ Zob. J. G r e ź l i k o w s k i, *Osobowość dziekana na tle jego funkcji i zadań*, Kronika Diecezji Wrocławskiej 72(1989) nr 12, s. 294-295.

dające stanowi duchownemu i gorliwie spełniali swoje obowiązki szafarzy, duszpasterzy i administratorów, aby mieli opiekę duchową i w razie potrzeby materialną w wypadku choroby. Największą troską dziekani winni otaczać tych kapłanów, którzy znajdują się w trudniejszych sytuacjach i okolicznościach lub przeżywają pewne trudności czy kryzysy²³². Ponadto przepisy prawne nakazują dziekanom czuwać, by święte czynności były sprawowane zgodnie z przepisami liturgicznymi, aby kościoły i sprzęt liturgiczny odznaczały się pięknem, czystością, były zadbane, co szczególnie należy odnieść do sprawowania i przechowywania Eucharystii. W troskę dziekana o kapłanów dekanatu i realizowanie przez nich zadań duszpasterskich i administracyjnych wpisuje prawodawca kościelny również sprawdzanie prowadzenia i przechowywania ksiąg parafialnych, administrowania dobrami kościelnymi²³³. Obowiązkiem dziekana jest dopilnowanie, aby księża dekanalni uczestniczyli w określonych przez biskupa diecezjalnego zebraniach, spotkaniach, kursach czy konferencjach²³⁴.

Przepisy jeszcze ściślej i szczegółowiej określają obowiązki i uprawnienia księży dziekanów w stosunku do kapłanów. Zobowiązują one i zachęcają dziekana do duszpasterstwa kapłanów swego dekanatu, które polega między innymi na otaczaniu księży braterską życzliwością, pomocą, wsparciem, radą i opieką, a także zainteresowaniem się i dopilnowaniem odprawiania przez księży rekolekcji, sprawowania funkcji duszpasterskich, katechizowania, urządzania dekanalnych dni skupienia i godzin kapłańskich²³⁵. Dziekan winien nadto czuwać, aby kapłani kondekanalni mieli możliwość pielęgnowania i rozwijania swojej duchowości. Powinien też należycie troszczyć się o skuteczne umacnianie wspólnoty miejscowego prezbiterium. Organizować i popierać spotkania kapłanów m.in. z okazji miesięcznych godzin kapłańskich, skupień dekanalnych, imienin konfratrów w dekanacie. Takie spotkania mają stanowić okazję do wspólnego sprawowania Eucharystii, do wspólnych spotkań i rozmów kapłańskich²³⁶.

---

²³² Zob. kan. 555 § 1-3.

²³³ Zob. kan. 555 § 1, 3.

²³⁴ Zob. kan. 555 § 2, 1.

²³⁵ II SDW, statut 325; *Statuty Dziekańskie*, p. II, 3 b, 1 i 3.

²³⁶ II SDW, statut 324; *Statuty Dziekańskie*, p. II, 3 b, 5.

Duszpasterstwo kapłanów dekanatu nie stanowi głównego zadania dziekana, to jednak w hierarchii wartości religijnych jest ono jednym z najważniejszych zadań. Żeby dziekan mógł je dobrze wypełniać i realizować, sam musi być kapłanem o osobistym, głębokim życiu religijnym. Powinien on doceniać znaczenie sakramentów świętych i praktyk ascetycznych w życiu kapłańskim i sam być wzorem pod względem ich zachowywania. Dziekan ma być przede wszystkim mężem modlitwy i ascezy; nie mógłby bowiem z przekonaniem i właściwą skutecznością duszpasterzować, zachęcać innych, pomagać i badać podczas swojej wizytacji zachowywanie i przestrzeganie przepisów prawnych, posług duszpasterskich i sakramentalnych, jeśli sam nie dbałby o te sprawy w swoim osobistym życiu kapłańskim²³⁷. Pragnąc czuwać i pomagać innym sam musi być przykładem, stwierdzają *Statuty Dziekańskie*.

Dziekan sprawując funkcje nadzorujące wobec kapłanów dekanatu i kierowniczo-duszpasterskie – mówią *Statuty Dziekańskie* – ma do dyspozycji swoich współpracowników. Należą do nich: wicedziekan, referenci i duszpasterze dekanalni oraz notariusz dekanalny (sekretarz). Wicedziekana ustanawia – na określony czas (kadencję) – biskup diecezjalny, po zasięgnięciu opinii kapłanów kondekanalnych. Referentów i duszpasterzy dekanalnych mianuje również władza diecezjalna. Notariusza dekanalnego wybierają księża w dekanacie²³⁸.

W tym miejscu należy wspomnieć o wizytacji dziekańskiej, która wchodzi w zakres uprawnień i obowiązków dziekańskich. Dziekan jako przedstawiciel biskupa diecezjalnego i jego władzy na terenie dekanatu oraz jako odpowiedzialny za rozwój życia religijnego w powierzonym mu dekanacie jest zobowiązany czuwać nad dyscypliną kościelną, kontrolować sprawowanie funkcji duszpasterskich i administracyjnych duchowieństwa kondekanalnego oraz troszczyć się o dobro Kościoła, parafii, duchowieństwa i wiernych. Wyrazem i dopełnieniem tej troski jest polecenie prawodawcy kościelnego, iż dziekan ma obowiązek wizytować parafie swojego dekanatu w spo-

²³⁷ *Statuty Dziekańskie*, p. II, 3, 11.

²³⁸ I SDW, statut 56-57; IISDW, statut 331; *Statuty Dziekańskie*, p. II, 5, 1-2.

sób określony przez biskupa diecezjalnego²³⁹. Włocławskie ustawodawstwo synodalne po Soborze Watykańskim II bardzo precyzyjnie do określa.

Statut synodu włocławskiego z 1967 roku nakazywał dziekanowi przeprowadzać wizytację parafii swojego dekanatu raz w roku, po czym przedłożyć kurii biskupiej na piśmie sprawozdanie zgodnie z instrukcją zamieszczoną w załączniku do statutów synodalnych²⁴⁰. Instrukcja ta zalecała dziekanowi, aby wizytując parafie brał pod szczególną uwagę stan duszpasterstwa, kancelarię i zestawienie tego, co zostało dokonane w zakresie inwestycyjnym. Bardziej szczegółowe sprawozdanie miał dziekan przedstawić co pięć lat z racji swojej wizytacji odbywanej przed wizytacją kanoniczną parafii przeprowadzoną przez biskupa. Przedmiotem tej wizytacji miały być: sprawy duszpasterskie, katechetyczne, kancelaryjne, personalne (w tym rozmowy z duszpasterzami i pracownikami parafialnymi), materialne (stan obiektów sakralnych i kościelnych, cmentarza przykościelnego i grzebalnego, budynków mieszkalnych i gospodarczych, gospodarstwa rolnego) i przedstawienie wskazań i zarządzeń z poprzedniej wizytacji²⁴¹.

Podobnie sprawę wizytacji dziekańskiej regulują obecnie obowiązujące przepisy zawarte w *Statutach Dziekańskich*, z zaznaczeniem, że parafie dziekańskie wizytują rejonowi referenci ds. spraw duszpasterstwa w podległym sobie rejonie²⁴². Prawodawca diecezjalny mówi o dwóch różnych wizytacjach: corocznej o przeprowadzanej według instrukcji o wizytacji parafii przez dziekana – zamieszczonej w załączniku nr 4 statutów synodalnych z 1967 roku oraz odbywanej co pięć lat przed wizytacją kanoniczną, którą dziekan przeprowadza według wskazań do protokołu przed wizytacją pasterską parafii.

Wizytacja przed wizytacją kanoniczną parafii obejmuje cały szereg spraw i zagadnień, które mają ukazać wizytującemu biskupowi

---

²³⁹ Kan. 555 § 4 KPK.

²⁴⁰ I SDW, statut 49 i załącznik nr 4.

²⁴¹ Tamże.

²⁴² *Statuty Dziekańskie*, p. II, 3, a, 3.

obraz i stan parafii²⁴³. Na podstawie protokołu sporządzonego przez dziekana (nazywanego protokołem przedwizytacyjnym), a obejmującego: stan duszpasterstwa parafii, sprawy katechetyczne, kancelarię parafialną, sprawy personalne parafii, sprawy materialne (stan budynków sakralnych i kościelnych) i administracyjne, biskup zapoznaje się bliżej z parafią i wszystkimi jej sprawami i problemami, po czym obraz ten weryfikuje wizytując osobiście parafię.

Oprócz wizytacji parafii odbywanej co pięć lat, przed wizytacją kanoniczną parafii, dziekan jest zobowiązany przeprowadzać – w myśl przepisów prawa diecezjalnego – wizytację parafii każdego roku. Zakres i przedmiot tej wizytacji jest nieco mniejszy, chociaż obejmuje sprawy najważniejsze, a tym samym wymagające ciągłego czuwania i kontrolowania oraz sprawowania prawdziwie duszpasterskiej troski o stan duszpasterstwa i poziom religijno-moralny duchowieństwa i wiernych, stan gospodarczo-administracyjny oraz inwestycyjny parafii, a także o sprawy związane z prowadzeniem kancelarii parafialnej, kwestiami odnoszącymi się do zatrudnienia pracowników kościelnych²⁴⁴.

Jak zaznacza prawodawca synodalny, każda wizytacja powinna być przeprowadzona dokładnie, bez pośpiechu i nie należy jej ograniczać tylko do wypełnienia kwestionariusza wizytacyjnego. Oprócz dziekana, który powinien ze swego obowiązku wizytowania parafii wywiązać się należycie i według przepisów prawa, duszpasterze winni zdawać sobie sprawę, że wizytacja dziekańska nie jest i nie może być traktowana formalistycznie i powierzchownie, gdyż wynika z troski prawodawcy kościelnego o właściwe funkcjonowanie parafii w aspekcie duszpasterskim, administracyjno-gospodarczym i religijno-moralnym. Nadto proboszczowie muszą być świadomi zaleceń czy uwag, jakie są zamieszczone w protokóle wizytacji kanonicznej, a także ostatniej dziekańskiej²⁴⁵.

---

²⁴³ Tamże, p. II, 3, a. 4.

²⁴⁴ Tamże, p. II, 3, b, 1-2.

²⁴⁵ Zob. J. Gręźlikowski, *Wizytacja dziekańska w świetle przepisów prawa powszechnego i diecezjalnego wrocławskiego*, Kronika Diecezji Wrocławskiej 73(1990) nr 3-4, s. 105-115.

Po przeprowadzeniu wizytacji rocznej i pięcioletniej, dziekan jest zobowiązany do sporządzenia protokołu powizytacyjnego z każdej parafii. Do sporządzenia protokołu zobowiązany jest również rejonowy referent ds. duszpasterstwa, który przeprowadza wizytację parafii dziekańskiej. Jeżeli w czasie wizytacji zauważono poważne zaniedbania, w tym także i w kancelarii parafialnej przy prowadzeniu ksiąg metrykalnych, dziekan ma obowiązek powiadomić o tym biskupa diecezjalnego, który po konsultacji, zarządza przeprowadzenie wizytacji nadzwyczajnej przeprowadzonej przez przedstawiciela kurii biskupiej. Gdyby zaniedbania zauważono w czasie wizytacji przed wizytacją kanoniczną parafii, ponowną wizytację przeprowadza biskup wizytujący parafię²⁴⁶. Protokół sprawozdawczy sporządza się w trzech egzemplarzach. Jeden egzemplarz przesyła dziekan do kurii biskupiej, drugi pozostaje w aktach dziekańskich, trzeci zaś w aktach parafialnych. Przekazując protokół do kurii, dziekan umieszcza w nim swoje uwagi i zalecenia oraz dzieli się spostrzeżeniami ogólnodekanalnymi, które oprócz danych z poszczególnych parafii, są także ważne dla biskupa wizytującego parafię danego dekanatu²⁴⁷.

Statut 329 synodu diecezjalnego z 1994 roku jednocześnie nakazuje dziekanowi składanie biskupowi diecezjalnemu dodatkowego sprawozdania z działalności i problemów duszpasterskich powierzonego mu dekanatu²⁴⁸.

6.3. Urząd dziekana ośrodkiem duchowej i duszpasterskiej współpracy w dekanacie

Stwierdzenie ustawodawcy wrocławskiego, że dziekan ma być kierownikiem duchowej i duszpasterskiej pracy w dekanacie, precyzuje jego stanowisko jako przedstawiciela biskupa diecezjalnego. Z upoważnienia biskupa i w jego zastępstwie dziekan ma czuwać nad kapłańsko-moralną postawą duchowieństwa kondekanalnego i nad ich pracą duszpasterską. Dziekan ma zatem troszczyć się i dbać o intelektualny, teologiczny i moralny poziom kapłanów swe-

---

²⁴⁶ Tamże, p. II, 3, b, 3-4.

²⁴⁷ Tamże.

²⁴⁸ II SDW, statut 329.

go dekanatu oraz ich pracy duszpasterskiej²⁴⁹. Ponadto ma wszelkimi sposobami popierać i koordynować w ramach dekanatu wspólną działalność duszpasterską, co wiąże się ze stosowaniem skutecznych metod duszpasterskich i wychodzeniem naprzeciw różnego rodzaju akcjom duszpasterskim podejmowanym w diecezji, rejonach i parafiach. Winien troszczyć się o zapewnienie wszelkiej pomocy gwarantującej ich skuteczność w zakresie religijnych przeżyć wiernych²⁵⁰.

W tym celu dziekan, jak nakazują uchwały posoborowych synodów wrocławskich jest zobowiązany do organizowania i prowadzenia konferencji dekanalnych, wyznaczania ich porządku oraz określania ich tematyki²⁵¹. Zebranie takie powinno być zwoływane przez dziekana cztery razy w roku, w porozumieniu z kapłanami z dekanatu, w terminie najbardziej dogodnym dla wszystkich. Powinno być poprzedzone wspólną modlitwą, konferencją religijno-ascetyczną oraz winno składać się z obrad prowadzonych w duchu wzajemnego zrozumienia i braterskiej wspólnoty. Dziekan jest zobowiązany powiadamiać urzędowo z osobna każdego kapłana mającego brać udział w konferencji dekanalnej, podając przewidziany porządek dzienny zebrania. Urzędowe zawiadomienie o mającej się odbyć konferencji dekanalnej dziekan powinien w odpowiednim czasie przestać również do kurii biskupiej²⁵².

Do udziału w konferencjach dekanalnych zobowiązani są: wszyscy kapłani diecezjalni zamieszkali na terenie danego dekanatu, bez względu na zajęcia; kapłani zakonni sprawujący duszpasterstwo; kapłani zakonni mający od biskupa diecezjalnego jurysdykcję do słuchania spowiedzi oraz kapelani wojskowi w diecezji swego aktualnego pobytu²⁵³. Nieuczęszczanie na konferencje dekanalne należy zaliczyć do przestępstw przeciwko obowiązkom stanu duchownego. Kapłani, którzy nie biorą udziału w konferencjach lub je lekceważą powinni być – według prawa diecezjalnego wrocławskiego – ukarani według roztropnego zdania biskupa diecezjalnego. Upór kapłanów nieuczęszczających na konferencje, który wa-

---

²⁴⁹ II SDW, statut 328.

²⁵⁰ *Statuty Dziekańskie*, p. II, 4, 5.

²⁵¹ Zob. *Statuty Dziekańskie*, p. II, 4 a, 6.

²⁵² Tamże, p. II, b, 5.

²⁵³ Tamże, p. II, b, 4.

runkuje wymierzenie kary przez biskupa diecezjalnego, powinien być stwierdzony daniem upomnienia²⁵⁴.

O przedmiocie i tematyce konferencji dekanalnych decyduje biskup diecezjalny albo dziekan, który według własnego, roztropnego uznania, bądź na wniosek referenta lub księży dekanalnych może podejmować szeroki wachlarz tematów i spraw²⁵⁵. Przedmiotem obrad konferencji mogą więc być poszczególne działy wiedzy teologicznej, przepisy prawa kanonicznego, dekrety Stolicy Apostolskiej, nauczanie papieskie, ustawodawstwo diecezjalne, zagadnienia duszpasterskie, homiletyczne, katechetyczne, kościelno-społeczne, sprawy związane z zarządem parafią, ważniejsze wydarzenia z życia Kościoła, komunikaty kurii biskupiej, ceremonie kościelne, sprawy liturgiczne²⁵⁶.

Każda konferencja powinna być poprzedzona mniej lub bardziej rozbudowaną częścią ascetyczną. Powinny składać się na nią wspólne modlitwy, adoracja Najświętszego Sakramentu wraz z rachunkiem sumienia oraz konferencja ascetyczna, wspólne celebrowanie Eucharystii. Część teologiczno-pastoralna winna odbywać się na plebanii lub w odpowiedniej Sali. Obradom ma obowiązek przewodniczyć dziekan, który prowadzi zabranie według ustalonego porządku, o którym byli powiadomieni księża kondekanalni. Obrady – jak zaznaczają statuty synodalne – *powinny być prowadzone w duchu wzajemnego zrozumienia i braterskiej wspólnoty*²⁵⁷. Przebieg konferencji i dyskusja – jak mówią statuty dziekańskie – powinny być protokołowane przez sekretarza dekanalnego. Protokoły z zebrań przechowywane są w archiwum dekanalnym, a ich odpisy należy przesyłać do Kurii Biskupiej²⁵⁸.

Zadaniem dziekana jest również powierzenie poszczególnym kapłanom w dekanacie pewnych działów pracy dekanalnej, a jednocześnie wspiera poczynania referentów dekanalnych w celu właściwego zorganizowania i podejmowania różnych odcinków życia

---

²⁵⁴ Tamże; Zob. T. Pawluk, *Konferencje dekanalne w kanonicznym prawie powszechnym i warmińskim*, Studia Warmińskie 3(1966) s. 88-89.

²⁵⁵ II SDW, statut 328; Zob. J. Gręźlikowski, *Konferencje dekanalne w kanonicznym prawie powszechnym i diecezjalnym wrocławskim*, Kronika Diecezji Wrocławskiej 73(1990) nr 5-6, s. 176.

²⁵⁶ II SDW, statut 328.

²⁵⁷ I SDW, statut 54; *Statuty Dziekańskie*, p. II, b, 5.

²⁵⁸ *Statuty Dziekańskie*, p. II, b, 6.

duszpasterskiego. Ma to też zastosowanie do inicjatyw i pracy duszpasterza rejonowego obligowanego do różnych działań w ramach ogólnopolskiego czy diecezjalnego programu duszpasterskiego. Dziekan nie może stać obok tych działań, ale powinien pomagać i wspierać, propagować i wychodzić naprzeciw wszelkim poczynaniom i akcjom duszpasterskim. Nadto winien troszczyć się o ducha wspólnoty kapłańskiej, wpływać na kapłanów dekanatu, aby ci *byli w pełnym szacunku dla podporządkowania hierarchicznego, a także winien być rzecznikiem otwartych kontaktów z własnym biskupem, połączonym ze szczerą ufnością, serdeczną przyjaźnią, z prawdziwym dążeniem do pełnej harmonii i zgodności, która w niczym nie przekreśla rozumnej inicjatywy osobistej i przedsiębiorczości duszpasterskiej*²⁵⁹.

Osoba dziekana – w myśl wrocławskiego ustawodawstwa synodalnego – ma zatem być ośrodkiem duchowej i duszpasterskiej współpracy w dekanacie. Jego funkcja, troska i posługa ma wpływać na rozwój duchowy miejscowego prezbiterium oraz potęgować w ramach dekanatu duszpasterską działalność. Aby wyjść temu naprzeciw sam dziekan musi być wzorowym duszpasterzem. To zaś wymaga, aby posiadał ducha apostołskiego, umiejętność i roztropność duszpasterską w swojej pracy.

6.4. Warunki skuteczności pracy dziekańskiej

Skoro urząd dziekana jest ośrodkiem duchowej i duszpasterskiej współpracy w dekanacie, to wymaga konkretnych cech i zalet psychologiczno-moralnych, a także pewnych cech charakteru, które będą nadawać kierunek wszelkiej jego działalności. Niektóre z nich już omówiono wyżej. Należy jednak wspomnieć jeszcze o poczuciu odpowiedzialności za pracę w dekanacie. Na stanowisku kierowniczym, jakim jest urząd dziekana, to poczucie odpowiedzialności musi być większe, chodzi bowiem o pracę wspólną, na którą składa się współdziałanie wielu osób. Stąd ustawodawca synodalny stawia kandydatom na urząd dziekana pewne wymagania, a mianowicie: wyrobienie duchowe, gorliwość duszpasterską i uzdolnienia administracyjne oraz znajomość kapłanów dekanatu i autorytet wobec

---

²⁵⁹ Kongregacja do Spraw Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, Wrocław 1995, nr 23-24; *Kapłaństwo i życie konsekrowane jako wspólnota życia i posługi z Chrystusem*, nr 80, [w:] *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*, Pallottinum 2001, s. 170.

duchowieństwa dekanatu²⁶⁰. Według ustawodawcy synodalnego nie będzie mógł dobrze spełniać swoich obowiązków dziekańskich kapłan, który nie potrafi czy nie chce stawiać wymagań – oczywiście w sposób roztropny i rzeczowy – podległemu duchowieństwu. Sprawującemu urząd dziekanowi powinna towarzyszyć ciągła świadomość ważności sprawy Bożej i dobra wiernych oraz staranie, aby w swoim zakresie uczynił wszystko co może zachęcić, zmobilizować i porwać księży kondekanalnych do gorliwości w ich kapłaństwie i pracy duszpasterskiej.

Innym warunkiem skuteczności pracy dziekańskiej jest kierowanie się przez dziekana w sprawowaniu wszystkich jego funkcji, zadań i w odnoszeniu się do kapłanów kondekanalnych ze sprawiedliwością i miłością²⁶¹. Są to cnoty, które mają wielkie znaczenie społeczne, a o których wspomina prawodawca diecezjalny w *Statutach Dziekańskich*²⁶². Jeżeli dziekan jest sprawiedliwy w rozdzielaniu prac, zadań, nakładaniu obowiązków, zyskuje sobie zaufanie duchowieństwa, a jego decyzje przyjmowane są z szacunkiem i posłuszeństwem. O taki też ideał i wzór podejmowania oraz realizowania zadań i obowiązków przez dziekanów chodzi prawodawcy synodalnemu.

Zakończenie

Przybliżona analiza uchwał synodalnych diecezji wrocławskiej na przestrzeni ośmiu wieków pod kątem urzędu dziekańskiego, jego uprawnień, obowiązków i zadań w diecezji, daje przekonanie jak ważny to urząd i konieczny do realizacji misji religijnej Kościoła i jego duchowego posłannictwa. Poczynając od kształtowania się tego urzędu, poprzez jego rozwój i obecnie obowiązujące normy prawa kanonicznego, urząd ten zawsze wpisywał się w posłannictwo Kościoła, kolegialność w wykonywaniu posługi oraz wielość metod działania wspólnoty Ludu Bożego. Urząd ten i posługa dziekana, określane uprawnienia i obowiązki zawsze miały na celu wspieranie

²⁶⁰ I SDW, statut 45 i 46.

²⁶¹ Zob. J a n P a w e ł II, List apostolski *Tertio millennio adveniente* z dnia 10 XI 1994 r., AAS 87(1995) nr 20; *Kapłaństwo i życie konsekrowane jako wspólnota życia i posługi z Chrystusem*, nr 39-41, [w:] *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*, Pallottinum 2001, s. 170.

²⁶² *Statuty Dziekańskie*, p. III, 4, 2.

biskupa diecezjalnego w sprawowaniu pasterskiej posługi w Kościele partykularnym.

Dziekani jako przedstawiciele prezbiterium Kościoła partykularnego, w świetle omówionych norm prawa powszechnego i synodalnego wrocławskiego, przez wszystkie wieki historii Kościoła należeli i należą do najbliższych i najbardziej zaufanych współpracowników biskupa diecezjalnego oraz stanowili i stanowią obecnie bardzo ważną rolę w strukturze tego Kościoła. Ich prawa, obowiązki, zadania i kompetencje określało i określa ustawodawstwo powszechne w stopniu ogólnym, a synodalne wrocławskie, inspirowane normami prawa powszechnego, w sposób szczegółowy, uwzględniający potrzeby lokalne i duszpasterskie.

Wrocławskie ustawodawstwo synodalne czyniło i czyni z dziekana „pomocnika biskupa diecezjalnego”, pośrednika między biskupem diecezjalnym i kurią biskupią, a duchowieństwem i wiernymi świeckimi dekanatu w określonych sprawach. Początkowo zadaniem dziekana było wprowadzanie uchwał synodalnych i rozporządzeń biskupa diecezjalnego w życie dekanatu i poszczególnych parafii, bycie stróżem wiary, obyczajów oraz dyscypliny kościelnej. Po Soborze Trydenckim urząd ten nabrał jeszcze większego znaczenia i nie ograniczał się tylko do zadań i funkcji kontrolnych i nadzorujących pracę kapłanów w dekanacie, ale także administracyjnych, mających na celu wspomaganie biskupa diecezjalnego w zarządzie i kierowaniu diecezją. Po Soborze Watykańskim II do obowiązków dziekana doszły jeszcze zadania duszpasterskie w dekanacie. Można zatem powiedzieć, że od osoby dziekana i wypełniania jego urzędu i posługi w dużym stopniu zależała i zależy obecnie realizacja misji i posłannictwa Kościoła.

Przeprowadzona analiza wrocławskiego ustawodawstwa synodalnego pod kątem urzędu dziekańskiego, jego praw i obowiązków wykazała również ewolucję norm prawnych w odniesieniu do tego urzędu. Jest ona widoczna szczególnie w odniesieniu do uprawnień, zadań i obowiązków dziekana w świetle obecnie obowiązujących przepisów diecezjalnych. Są one jakże bogate, szczegółowe, ważne i rozciągają się na wielu płaszczyznach życia kościelnego i duszpasterskiego.

Przybliżone prawa, obowiązki, zadania i kompetencje oraz przykłady urzędu dziekańskiego, dają obraz wymagań jakie wrocławski ustawodawca synodalny i życie Kościoła, a przede wszystkim

jego potrzeby duszpasterskie, stawiały przed kapłanami pełniącymi urząd dziekana. Włocławskie ustawodawstwo synodalne zmierzało do szczegółowego określenia funkcji i zadań dziekańskich służących celom kontrolno-nadzorującym oraz administracyjno-duszpasterskim Kościoła włocławskiego. W ich świetle urząd i posługa dziekana miały i mają obecnie doprowadzić do tego, aby pod przewodnictwem dziekana wszyscy kapłani w dekanacie zaangażowani w duszpasterstwie realizowali swoje powołanie kapłańskie i duszpasterskie, wywiązywali się ze swoich obowiązków i zadań wynikających z prowadzenia parafii, podejmowali zgodną i owocną współpracę, której owocem będzie ożywienie życia religijnego i duszpasterskiego w Kościele partykularnym, a także realizowana będzie – zgodnie z przepisami prawa kanonicznego – posługa pasterzowania, uświęcania i nauczania wiernych. Nadto, posługa dziekana ma kształtować życie religijne wiernych duchownych i świeckich, a także wpływać na zaangażowanie poszczególnych kapłanów dekanatu w podejmowanie zgodnej i owocnej współpracy, której owocem będzie ożywienie życia duszpasterskiego w diecezji.

The deans in synodal legislation of the diocese of Włocławek

The introduce analysis the synodal resolution of the dioceses of Włocławek on space eight centuries on angle dean's office, its authorization, duty and tasks in diocese, give conviction how important is this office and necessary to realization religious mission of Church and his spiritual mission. From the beginning formation this office, through its evolution and actual obligatory norms of canon law, this office always write in mission of Church, joint action in realize and many methods activity community of the People of God. Moreover office of deans, definite authorizations and obligations always have on in view help of the diocesan bishop in performance pastoral service in particular Church.

The deans as representative of presbytery the Włocławek Church, in light discussion rules of Włocławek synodal legislation, had belong and belong to nearest and most trustworthy collaborators of the diocesan bishop and have very important part in structure of this Church.

The synodal legislation of Włocławek made and make with dean assistant of the diocesan bishop, mediator between the diocesan bishop and the diocesan curia, and priest and faithful deanery in specified matter. In the beginning dean introduced synodal legislation and orders of the diocesan bishop in life denary and individual parishes, was guardian of faith, customs and discipline. After the Council of Trent this office took bigger meaning and not limit to function control

and inspect work priest in deanery, but also administrative in design assistance of the diocesan bishop in control of the diocese. After the Council of Vatican II to duty of the dean join pastoral duty in deanery. On the person dean and his service in big degree depend realization of mission of the Church.

The synodal legislation of Włocławek made for detail designation function and assignment of deans servant designs inspection and administration-pastoral of the Włocławek Church. In they light office and service dean had and has take for this, that under leadership of the dean all priest in deanery commit in priesthood realize priest and pastoral vocation, realize duty result with leadership of parish, take cooperation, with fruit will be animation religious and pastoral life in the particular Church, and also will be realize – peaceably with rules of cannon law – service pastoral, sanctify and teaching of faithful.